

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
KONSTITUCINĖS TEISĖS KATEDRA

JOVITA LEŠČINSKAITĖ
TEISĖS IR VALDYMO STUDIJŲ PROGRAMA

**LYGIATEISIŠKUMO PRINCIPAS LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO
TEISMO JURISPRUDENCIJOJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo Vadovas
prof. dr. E. Jarašiūnas

Vilnius, 2009

TURINYS

ĮVADAS	3
1. LYGIATEISIŠKUMO PRINCIPAS IR KITI KONSTITUCINIAI PRINCIPAI	6
1.1. Konstitucinių principų samprata ir ypatumai	6
1.2. Lygiateisiškumo samprata ir ypatumai	8
1.3. Lygiateisiškumo principo santykis su kitais konstituciniais principais ir konstitucijos normomis	11
2. LYGIATEISIŠKUMO PRINCIPŲ INTERPRETAVIMO PROBLEMOS LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO JURISPRUDENCIJOJE	16
2.1. Lygiateisiškumo principo samprata Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje	16
2.2. Lygiateisiškumo principo interpretavimo raida ir problemos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje	21
2.3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijos poveikis teismų praktikai interpretuojant lygiateisiškumo principą	28
3. LYGIATEISIŠKUMO PRINCIPŲ INTERPRETAVIMO LYGINAMOJI ANALIZĖ LIETUVOS RESPUBLIKOS IR KITŲ ŠALIŲ KONSTITUCINĖJE JURISPRUDENCIJOJE	33
3.1. Lygiateisiškumo principo interpretavimas kitų šalių konstitucinėje jurisprudencijoje	33
3.2. Europos Žmonių Teisių Teismo, Europos Teisingumo Teismo ir kitų valstybių jurisprudencijos (doktrinos) taikymas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje aiškinant lygiateisiškumo principą	43
IŠVADOS	49
LITERATŪRA	51
SANTRAUKA	62
SUMMARY	64

IVADAS

Lygiateisiškumo principas yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, aiškindamas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnį bei šio straipsnio sąsajas su kitomis Konstitucijos normomis ir principais, konstitucinės justicijos bylose suformulavo gana plačią ir išsamią asmenų lygiateisiškumo principo oficialią konstitucinę doktriną.

Konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas gali būti analizuojamas labai įvairiais aspektais. Šį principą galima nagrinėti pagal jo vietą konstitucinio reguliavimo sistemoje ir santykį su kitais konstituciniais principais (teisingumo, teisminės gynybos, demokratinės valstybės, teisinės valstybės ir pan.). Galima analizuoti lygiateisiškumo principo įgyvendinimo problematiką, jo interpretavimą Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje ir pan¹. Magistro baigiamojo darbo temą – lygiateisiškumo principas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje.

Lygiateisiškumo principas, jo interpretavimas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje aptariamas daugelio autorių darbuose. Gan plačiai lygiateisiškumo principas aptariamas A. Abramavičiaus, E. Kūrio, E. Jarašiūno straipsniuose. Kai kurie lygiateisiškumo principo aspektai nagrinėti T. Birmontienės, E. Žiobienės, G. Mesonio, E. Spruogio ir kitų straipsniuose. Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje konstitucinis lygiateisiškumo principas aiškintas ne kartą. Kadangi magistrinio darbo tikslas yra išanalizuoti lygiateisiškumo principo interpretaciją Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, darbe daugiausia dėmesio skiriama Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimams ir jų analizei.

Temos aktualumas. Kaip prieš tai minėta, aptariamą principą analizuoti galima įvairiais aspektais. Kiekvienais metais konstitucinio lygiateisiškumo principo turinys atskleidžiamas naujais aspektais, todėl konstitucinio lygiateisiškumo principo interpretavimo analizė išlieka aktuali. Darbe taip pat analizuojama ir kitų šalių jurisprudencija, lyginama lygiateisiškumo principo interpretacija, o lietuvių autorių darbuose tai nėra plačiau tirta, nagrinėta.

Magistro baigiamojo darbo *problema* formuoja tai, kad konstitucinis lygiateisiškumo principas interpretuojamas „byla po bylos“ kiekviena kart atskleidžiant naujus šio principo aspektus.

Tyrimo objektas. Atsižvelgiant į tai, kad magistrinio baigiamojo darbo tema yra „Lygiateisiškumo principas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje“, darbe

¹ Abramavičius A. Kai kurie teoriniai ir praktiniai konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo aspektai // Teisė: mokslo darbai. 2004, t. 50, P. 7.

bus akcentuojama lygiateisiškumo principo samprata, jo interpretacijos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Magistro baigiamojo darbo tyrimo objektas – konstitucinis lygiateisiškumo principas.

Tyrimo dalykas. Magistrinio baigiamojo darbo tyrimo dalykas – konstitucinio lygiateisiškumo principo interpretacija Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje.

Tyrimo tikslas. Atsižvelgiant į magistrinio baigiamojo darbo objektą ir dalyką, darbo tikslas yra išanalizuoti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje lygiateisiškumo principo interpretaciją.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti konstitucinio lygiateisiškumo principo sampratą.
2. Išanalizuoti lygiateisiškumo principo sampratą, įtvirtintą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje.
3. Apžvelgti lygiateisiškumo principo interpretavimą kitų šalių konstitucinėje jurisprudencijoje.
4. Nustatyti esminius lygiateisiškumo principo interpretavimo ypatumus Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir kitų šalių konstitucinių teismų jurisprudencijoje.

Darbo teorinė ir praktinė reikšmė. Teoriniu atžvilgiu darbas reikšmingas tuo, kad jame atskleidžiami konstitucinio lygiateisiškumo principo interpretacijos aspektai ne tik Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo, bet ir kitų šalių jurisprudencijose. Tokiu būdu suteikiama galimybė susipažinti su analizuojamo principo interpretavimo apimtimi, skirtumais ar panašumais. Įvertinus kitų šalių patirtį interpretuojant lygiateisiškumo principą, ją galima kūrybiškai pritaikyti (iš dalies, ar visą interpretaciją) interpretuojant minimą principą Lietuvoje.

Teoriniai tyrimo metodai. Lyginamasis istorinis metodas leido analizuoti Konstitucinio Teismo nutarimuose interpretuojamą lygiateisiškumo principą įvairiais laikotarpiais, t. y. nuo interpretacijos pradžios iki šių dienų. Atsižvelgiant į tai, kad kinta Konstitucinio Teismo interpretacijos apimtys, tobulėja doktrina, metodas leido palyginti, kokių mastu kito lygiateisiškumo principo samprata ir jos interpretacija, padėjo atskleisti lygiateisiškumo principo interpretacijų įvairovę.

Empiriniai tyrimo metodai. Teisinių dokumentų analizės metodas taikytas nagrinėjant įvairius Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo, kitų šalių konstitucinių teismų nutarimus ir juose atskleidžiant lygiateisiškumo principo sampratos (interpretacijos) įvairovę, turinį. Be šio metodo visiškai nebūtų galima įvertinti lygiateisiškumo principo interpretacijos minėto Lietuvos

Respublikos Konstitucinio Teismo, kitų šalių konstitucinių teismų jurisprudencijoje ir įgyvendinti užsibrėžtą magistro baigiamojo darbo tikslą.

Magistrinį baigiamąjį darbą sudaro įvadas, 3 skyriai (Lygiateisiškumo principas ir kiti konstituciniai principai; Lygiateisiškumo principo interpretavimo problemos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje; Lygiateisiškumo principo interpretavimo lyginamoji analizė Lietuvos Respublikos ir kitų šalių konstitucinėje jurisprudencijoje), išvados, literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

1. LYGIATEISIŠKUMO PRINCIPAS IR KITI KONSTITUCINIAI PRINCIPAI

1.1. Konstitucinių principų samprata ir ypatumai

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, oficialus Konstitucijos interpretatorius, 2004 m. gegužės 25 d. nutarime konstatavo, kad Konstituciją, kaip teisinę realybę, sudaro įvairios nuostatos – konstitucinės normos ir konstituciniai principai, kurie įvairiose Konstitucijos formuluotėse yra tiesiogiai įtvirtinti arba yra iš jų išvedami. Vieni konstituciniai principai yra įtvirtinti „*expressis verbis*“ suformuluotose konstitucinėse nuostatose, kiti, nors ir nėra jose įtvirtinti „*expressis verbis*“, jose atsispindi ir yra išvedami iš konstitucinių nuostatų, taip pat iš kitų konstitucinėse normose atsispindinčių konstitucinių principų, iš konstitucinio teisinio reguliavimo visumos, iš Konstitucijos, kaip svarbiausių valstybinės bendruomenės – pilietinės Tautos vertybių sistemą įtvirtinančio ir ginančio, visai teisės sistemai gaires nubrėžiančio akto, prasmės².

Teisinėje literatūroje pažymėtina, kad konstituciniai principai – tai konstitucijoje įtvirtinti bendrieji teisės principai (pagrindinės nuostatos), kurie lemia tiek konstitucinės teisės, tiek kitų teisės šakų raidą. Dauguma bendrųjų teisės principų yra aiškiai apibrėžti ir tiesiogiai įtvirtinti Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatuose. Tačiau yra ir tokių principų, kurie tiesiogiai nedeklaruojami, tačiau išplaukia iš Konstitucijoje įtvirtintos teisinio reguliavimo prasmės. Kad jie yra, galima nustatyti tik analizuojant Konstitucijos normų turinį. Teisinėje literatūroje išskiriami tokie principai, kuriuos skelbia Lietuvos Respublikos Konstitucija: tautos suvereniteto principas, demokratiškumo arba demokratinės valstybės principas, prigimtinės teisės principas, lygybės arba lygiateisiškumo principas, žmoniškumo principas, teisėtumo principas, Konstitucijos viršenybės principas, teisės į teisminę gynybą arba teisminės gynybos prieinamumo ir universalumo principas, nekaltumo prezumpcijos principas, konstitucinis valdžios galių ribojimas, teisingumą vykdo tik teismas ir kiti principai (Seimo nario neliečiamumo principas, Lietuvos Respublikos Prezidento asmens neliečiamumo principas ir kiti)³.

H. L. A. Hartas pažymi, kad „nėra svarbus teisės normų ir principų skyrimas, nes tiek normose, tiek principuose išreikšti elgesio standartai gali būti identifikuojami remiantis ta pačia pripažinimo taisykle, t. y. atsižvelgiama į socialinį faktą, kad teisėjai, sprenddami sudėtingas bylas, akceptuoja pripažinimo taisyklės nustatomus kriterijus, o šie kriterijai apima įvairius elgesio standartus (ne tik tai, kas gali būti įvardijama bendru teisėjų sutarimu, bet ir tai, kokiomis

² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1-1 straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 85-3094.

³ Vaitiekienė E., Vidrinskaitė S. Lietuvos konstitucinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 28.

moralinėmis ar politinėmis preferencijomis jie vadovaujasi). Nereikėtų itin sureikšminti vienos (nors ir labai svarbios) pripažinimo taisyklės funkcijos – suteikti apibrėžtumą, kuris reikalingas teisei identifikuoti⁴.

E. Kūris pažymi, kad konstituciniais principais grindžiamas ne tik bendrasis (norminis) teisinis reglamentavimas, bet ir teisės realizavimas, įkūnijamas teisinėje praktikoje. Teisinės praktikos atitiktis konstituciniams principams kvestionavimo galimybę užtikrina teismų sistema, asmens teisės ginti savo konstitucines teises nepriklausomame ir nešališkame teisme. Pažymėtina, kad teisinė kontrolė pati savaime dar nereiškia, jog atitinkamoje teisinėje sistemoje būtinai funkcionuoja ir konstitucinė teisės aktų kontrolė⁵.

Konstituciniai principai, palyginti su kitais teisės principais, yra ypatingi. Jų reikšmę teisės akte suformuluotoms teisinėms nuostatomis bendriausia prasme galima nusakyti taip: konstituciniais principais turi būti grindžiama visa teisinė sistema, visi teisinio teksto elementai, visos teisės aktuose suformuluotos bendro pobūdžio nuostatos – taip pat tos, kurios konstruojamos kaip teisės normos, t. y. bendro pobūdžio elgesio taisyklės. Jei teisės norma neatitinka kurios nors iš pamatinių nuostatų, įvardijamos kaip konstitucinis principas ir „*by definition*“ keičiančios teisinį reguliavimą, yra pagrindo sakyti, kad ji atitinkamam konstituciniam principui prieštarauja, t. y. yra antikonstitucinė. Konstituciniai principai legalizuoja ir legitimuoja teisinius sprendimus, teisės aktų nustatytą reguliavimą, t. y. leidžia juos vertinti kaip teisėtus ir teisingus ir kartu daro juos teisėtus⁶.

Atskleisti konstitucinio principo turinį ne visada lengva vien dėl to, kad ne visi konstituciniai principai yra įtvirtinti „*expressis verbis*“. Nemažai konstitucinių principų yra išvedami iš konstitucinių normų, iš kitų konstitucinių principų, iš konstitucinio teisinio reguliavimo visumos. Iš konstitucinių principų išsirutulioja išsitas teisinių konstrukcijų tinklas, nes pati konstitucinių principų sistema yra savotiškas „tinklas“, kurio įvairūs elementai tarp savęs susiję sudėtingais determinaciniais ir koordinaciniais ryšiais⁷.

Sudėtinga atskleisti konkrečių konstitucinių principų turinį, jų apimtį. Ir ne vien dėl to, kad konstituciniai principai neretai nėra įtvirtinti „*expressis verbis*“, kad juos tenka išvesti iš įvairių Konstitucijos normų ir nuostatų, taip pat ir iš kitų Konstitucijos principų. Pažymėtina, kad konstituciniai principai visada turi aiškiai apibrėžtą pamatinę prasmę, jie visada atspindi

⁴ Hart H. L. A. Teisės samprata. – Vilnius: Pradai, 1997. P. 289–390.

⁵ Kūris E. Konstituciniai principai ir konstitucijos tekstas (1) // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2001, Nr. 23(15). P. 55.

⁶ Ten pat.

⁷ Kūris E. Lietuvos Respublikos Konstitucijos principai. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P. 225.

pagrindines, fundamentalias vertybes, kuriomis grindžiama Konstitucija; konstituciniai principai savotiškas konstitucinio reguliavimo „karkasas“, ant kurio „lipdoma“ norminė medžiaga⁸.

Konstituciniai principai ir saisto, ir įpareigoja, kreipia ir determinuoja konstitucijos aiškinimą, jie diktuoja tam tikrą rezultatą, tačiau ne visada griežtai. Principai lieka nepakitę net tada, kai ne jie „paima“ viršų⁹.

Konstituciniai principai užtikrina konstitucijos „egzistencines sąlygas“ – konstitucijos stabilumą ir jos dinamiškumą, gebėjimą prisitaikyti prie kintančių socialinių (plačiausia šio žodžio prasme) sąlygų¹⁰.

Konstituciniai principai ypatingi ir tuo, kad dėl jų aukštesnės, lyginant su kitais teisės principais, teisinės galios konkurencija tarp konstitucinių ir kitų teisės principų logikos požiūriu yra negalima. Įstatymų leidėjas gali formuluoti principus, kuriais grindžiamas konkretus įstatymas, bet jie negali pažeisti konstitucinių principų. Konstitucinis teismas yra pažymėjęs, kad negalima neatsižvelgti į tai, kad įstatymų leidėjas, vykdydamas savo įgaliojimus ir leisdamas įstatymus, taip pat gali formuluoti principus, kuriais grindžiamas konkretus įstatymas. Tačiau šių principų negalima tapatinti su konstituciniais. Minėtų principų sąveika turi esminę tiek teorinę, tiek praktinę reikšmę teisiniam reguliavimui. Įstatymuose įtvirtinti principai gali būti pakeisti įstatymais ir, svarbiausia, jie negali pažeisti konstitucinių principų¹¹.

1.2. Lygiateisiškumo samprata ir ypatumai

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnis įtvirtintina lygiateisiškumo principą. Šis principas yra įtvirtintas tiesiogiai. Jame nustatyta, kad „Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu“¹².

Jau antikinių laikų filosofai savo darbuose nemažai dėmesio skyrė žmonių lygybės sampratai, šio principo esmės ir reikšmės analizei. Aristotelis vieną iš pilietybės bruožų nurodė lygių

⁸ Sinkevičius V. Konstitucijos interpretavimo principai ir ribos // *Jurisprudencija: mokslo darbai*. 2005, Nr. 67(59). P. 9.

⁹ Dworkin. R. *Rimtas požiūris į teises*. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004. P. 65.

¹⁰ Kūris E. *Konstitucijos dvasia* // *Jurisprudencija: mokslo darbai*. 2002, Nr. 30(22). P. 22.

¹¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“ // *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 20-537.

¹² Lietuvos Respublikos Konstitucija // *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.

žmonių santykius. Jis manė, kad lygybę galima pasiekti tikrai nedidelėje ir rinktinėje piliečių grupėje. Stoikai visus skelbė lygiais. Vienintelis esminis skirtumas tarp žmonių yra skirtumas tarp išmintingo ir kvailo, tarp žmogaus, kurį Dievas gali vesti, ir to, kurį jis turi tempti. Cicerono nuomone, žmonės yra pavaldūs vienai teisei ir dėl to yra bendrapiliečiai, jie iš dalies turi būti lygūs¹³.

Lygybė – tai ir vienas iš prigimtinių pirmųjų demokratinių (antifeodalinių) revoliucijų šūkių. Būtent asmenų lygybės principas buvo aktualus siekiant pakeisti, sugriauti luominius feodalinius visuomenės santykius. Šiuo laikotarpiu ir lygiateisiškumo principas buvo priešpriešinamas esamai asmenų nelygybei, kurią daugiausia lėmė šių asmenų kilmė, jų priklausymas vienam ar kitam luomui¹⁴.

Lygiateisiškumas – vienodų teisių turėjimas¹⁵. Žodis *principas* kilęs iš lotyniško žodžio *principium* ir reiškia pradžią, pagrindą. Tarptautinių žodžių žodynas principą apibūdina kaip „įsitikinimą, lemiantį žmogaus santykių su tikrove, jo elgesio ir veiklos normas“, kaip „pagrindinę kurios nors teorijos, koncepcijos idėją, pradinį teiginį“, kaip „svarbiausiąją kurios nors organizacijos struktūros arba veiklos taisyklę“, kaip „pagrindinę kurio nors įrengimo, mechanizmo sandaros arba veikimo savybę“¹⁶. Kaip matyti iš pateiktų apibūdinimų, principas bendriausia prasme suvokiamas kaip kreipiantis pradai, grindžiantis tam tikro reiškinio turinį, jo konkrečias apraiškas ar atskirus elementus. Tokia yra bene visuotinai pripažinta šios sąvokos reikšmė. Jeigu principai apskritai suvokiami kaip tam tikro reiškinio (sistemos, organizacijos, teorijos, koncepcijos ir t. t.) pamatinės nuostatos, fundamentalūs pradai, tai teisės principai yra teisės sistemos pamatinės nuostatos, kuriomis grindžiamas teisinis reguliavimas ir teisinė praktika, bendrasis ir individualusis teisinis reguliavimas bei teisės realizavimas. Taigi teisės principai persmelkia ir teisinį reguliavimą, ir teisinę praktiką¹⁷.

Pasak A. Vaišvilos lygiateisiškumo principas – teisės principas, konkretinantis bendruosius teisių ir pareigų vienovės tikslus, šaltinius ir įgyvendinimo sąlygas. Tai universalus žmonių sugyvenimo principas, galiojantis ne tik teisei. Jis yra ir teisės principas, nes gali būti išvedamas iš subjektyvių teisių ir pareigų vienovės: ta vienovė yra ir demokratiška, ir humaniška, nes visus

¹³ Abramavičius A. Kai kurie teoriniai ir praktiniai konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo aspektai // Teisė: mokslo darbai. 2004, t. 50, P. 7.

¹⁴ Abramavičius A. Asmenų lygiateisiškumo principo interpretavimas Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo jurisprudencijoje // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2006, Nr. 12(90), P. 42-50.

¹⁵ Mockevičius R. Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų sąvokų žodynas: pirmas leidimas. – Vilnius: Teisės informacijos centras, 2000, P. 477.

¹⁶ Tarptautinių žodžių žodynas/ Ats. red. Kvietkauskas V. – Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985. P. 399.

¹⁷ Birmontienė T. ir kiti. Lietuvos Konstitucinė teisė. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P. 228.

socialinio santykio dalyvius teisės atžvilgiu vienodai traktuoja¹⁸. Teisinėje literatūroje pažymima, kad šis principas dažnai neatsiejamas ne tik nuo kitų konstitucinių principų, bet neretai ir integralus konkrečios asmens konstitucinės teisės elementas¹⁹.

Lygiateisiškumo principas priskiriamas bendriesiems principams. Lygiateisiškumo principą reikia analizuoti kompleksiskai, o ne formaliai pažodžiui. Kita vertus, būtent prigimtinio teisingumo principu (tegu ir neįvardijamu tuo pavadinimu) grindžiamas pozityviosios diskriminacijos galimumas²⁰.

Reikia pažymėti, kad lygiateisiškumo principas yra įtvirtintas ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje, Europos žmogaus teisių konvencijoje, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje, Pagrindinių teisių chartijoje ir pan. Gan plačiai deklaruojamas (interpretuojamas) Europos Žmogaus Teisių Teismo, Europos Teisingumo Teismo, kitų šalių konstitucijose, konstitucinių teismų jurisprudencijoje.

Vertinant lygiateisiškumo principą sąvokos „asmenų lygybės principas“ ir „asmenų lygiateisiškumo principas“ yra vartojamos kaip sinonimai. Reikia pažymėti, kad konstitucinis lygiateisiškumo principas sietinas ne tik su Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje esančiomis nuostatomis, bet ir su kitomis Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatomis, įtvirtinančiomis asmens teises ir laisves. Visas žmogaus teises ir laisves galima vertinti ir lygiateisiškumo aspektu. Konstitucinės nuostatos, nustatančios žmogaus asmens neliečiamumą, žmogaus teisę į gyvybę, žmogaus laisvės neliečiamumą ir pan., reiškia, kad visi asmenys turi lygias teises konstitucinių vertybių apsaugos požiūriu ir šių teisių negalima varžyti diskriminaciniais pagrindais²¹.

Labai dažnai lygiateisiškumas (lygybė) yra siejama su diskriminacija. Nuostata dėl lygybės ir kovos su diskriminacija yra viena iš dažniausiai naudojamų Konstitucijos peržiūros Rytų Europoje. Ir tai suprantama. Pirma, šios nuostatos yra itin lanksčios, „atviros“ ir yra iš esmės taikomos teisės ir politikos srityse. Antra, kai konstituciniai teismai nustato esmines teisės aktų

¹⁸ Vaišvila A. Teisės teorija: antrasis, papildytas ir pataisytas leidimas. – Vilnius: Justitia, 2004. P. 147.

¹⁹ Birmontienė T., Jankauskas K., Jarašiūnas E. ir kt. Lietuvos Konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda: kolektyvinė monografija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 352.

²⁰ Kūris E. Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje: konferencijos medžiaga. Vilnius 2002 // <http://www.lrkt.lt/APranesimai.html>; prisijungimo laikas: 2009-02-03.

²¹ Abramavičius A. Kai kurie teoriniai ir praktiniai konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo aspektai // Teisė: mokslo darbai. 2004, t. 50, P. 8-9.

nuostatas, pagal kurias išlieka tam tikras prieštaravimas, joms dažnai tenka rinktis tarp socialinių ir ekonominių teisių bei lygybės nuostatų²².

Norint nustatyti, ar tinkamai įgyvendinamas lygiateisiškumo principas, būtina nagrinėti ne tik šio principo įtvirtinimą Konstitucijoje ar kituose teisės aktuose, bet ir apsaugos mechanizmo efektyvumą: kaip ir kokio pobūdžio institucijoje ginti pažeistas lygiateisiškumo teises. Konstitucija įpareigoja įstatymų leidėją nustatyti toki teisinį reguliavimą, kad visus ginčus dėl asmenų teisių ir laisvių pažeidimo būtų galima spręsti teisme. Nors Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad patikimiausias žmogaus teisių gynimo būdas yra teisminė gynyba, tačiau įstatymų leidėjo pareiga yra nustatyti taip pat ir ikiteisminę ginčų sprendimo tvarką²³.

Lygiateisiškumo principas nėra suformuluotas kaip „asmens teisės į kažką“. Jis reiškia ne tik „asmenų nediskriminavimo ir privilegijų neteikimo principą“, bet ir „žmogaus prigimtine teise būti traktuojamam vienodai su kitais“²⁴.

1.3. Lygiateisiškumo principo santykis su kitais konstituciniais principais ir konstitucijos normomis

Nagrinėjant lygiateisiškumo principo interpretavimą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje reikia pažymėti, kad minėtas principas, kaip ir visi kiti principai, kurie yra įtvirtinti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, tarpusavyje persipina. Pvz., konstitucinio valdžios galių ribojimo principas yra neatskiriama susijęs su Konstitucijos viršenybės principu, išreiškia vieną iš jo aspektų, be to, kaip pirminis principas, yra viena iš prielaidų, leidžiančių konstatuoti Konstitucijoje esant įtvirtintą valdžių padalijimo principą – išvestinį principą. Tačiau šie visi trys principai minimi vienas greta kito, sudarant išpūdį, kad jie yra autonomiški vienas kito atžvilgiu. Tad jei ir galima „išdėlioti“ visus konstitucinius principus į dvi „lentynėles“, visuomet liks erdvės abejonėms, ar kai kurie principai nepakliuvo ten, kur jiems nepriklausytų būti. Kadangi visi konstituciniai principai yra tarp savęs susiję, pagal tai, koku mastu jie kreipia teisės sistemą, lemia teisinio reguliavimo turinį, jų tikriausiai ir negalima „surūšiuoti“ kitaip, kaip tik į pirminius, sudėtinius ir išvestinius principus, nurodant vienus greta kitų. Bet minėtas principų klasifikavimas į

²² Sadurski W. Rights before court: A study of Constitutional Courts in Postcommunist states of Central and Eastern Europe. – Dordrecht: Springer, 2008. P. 195.

²³ Žiobienė E. Lygiateisiškumo principą užtikrinančių institucijų teisinio statuso problemos // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2006, Nr. 12(90). P. 75-80.

²⁴ Šileikis E. Alternatyvi konstitucinė teisė. Vilnius: teisės informacijos centras, 2005. P. 220.

„bendruosius“ ir „kitus“ atspindi tam tikrą metodologiškai nenuoseklų požiūrį į konstitucinius principus apskritai²⁵.

Bet kokį įstatymą ar kitą teisės aktą galima įvertinti per asmenų lygybės principo prizmę, bet koks teisinis tekstas gali būti „perskaitytas“ šiuo aspektu. Asmenų lygybės (lygiateisiškumo) principo universalumas jį išskiria iš kitų Konstitucijoje įtvirtintų įstatymų ir poįstatyminių aktų konstitucingumo tikrinimo matu. Kita aplinkybė, kuri lemia šio principo dažną taikymą – dvilypis šio principo pobūdis. Asmenų lygybė kartu yra tiek pagrindinė teisė savaime, tiek ir kitų pagrindinių teisių įgyvendinimo esminė sąlyga. Todėl nagrinėjant klausimą dėl vienos ar kitos asmens konstitucinės teisės apsaugos iškyla lygiateisiškumo aspektas²⁶.

Konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas aiškintinas ir neatsiejamas nuo kitų Konstitucijos nuostatų, „*inter alia*“, nuo nuostatų, įtvirtinančių asmens teises ir laisves, taip pat nuo konstitucinio teisinės valstybės principo. Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnį ir jo sąsajas su kitomis Konstitucijos normomis bei principais, suformulavo gana plačią ir išsamią asmenų lygiateisiškumo principo doktriną²⁷.

Lygiateisiškumo principas – vienas pagrindinių konstitucinių principų, kuris savo ruožtu glaudžiai siejasi su kitais konstituciniais principais ir nuostatomis²⁸. Tokiais kaip:

sutarčių sudarymo laisvės principu – konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas glaudžiai siejasi su sutarčių sudarymo laisvės principu. Sutarčių sudarymo laisvė – tai sukonkretinta išraiška tokių Konstitucijoje įtvirtintų vertybių kaip asmens laisvė (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21 straipsnis), nuosavybės neliečiamumas (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnis), asmens ūkinės veiklos laisvė (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnis). Taigi sutarčių sudarymo laisvė gali būti vertinama kaip konstitucinio lygmens garantija. Sutarties sudarymo laisvė – tai visų pirma laisvas jos šalių valios reiškinys siekiant sudaryti sutartį. Tai yra teisė savarankiškai, kartu su kontragentu spręsti sutarties turinio klausimus nepažeidžiant atitinkamų imperatyvių įstatymo reikalavimų, nevaržant kitų asmenų teisių ir laisvių²⁹;

²⁵ Kūris E. Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje: konferencijos medžiaga. Vilnius 2002 // <http://www.lrkt.lt/APranesimai.html>; prisijungimo laikas: 2009-02-03.

²⁶ Jarašiūnas E. Asmenų lygybės principas, kaip teisės aktų konstitucingumo matas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2004, Nr. 52(44), P. 7-17.

²⁷ Abramavičius A. Asmenų lygiateisiškumo principo interpretavimas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2006, Nr. 12(90), P. 42-50.

²⁸ Birmontienė T. Žmogaus teisių problemos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose // Konstitucinė justicija: dabartis ir ateitis. – Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 1998. P. 120–126.

²⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 114-2643.

demokratijos principu – visų asmenų lygybės įstatymui principas – demokratinės visuomenės pagrindas. Konstitucijos nuostata „įstatymui visi asmenys lygūs“ reikalauja, kad šalies teisėje būtų įtvirtintos pagrindinės teisės ir pareigos kiekvienam asmeniui lygiai su kitais, be jokių išimčių. Šioje nuostatoje skelbiama formali visų asmenų lygybė. Konstitucijos 29 straipsnio pirmojoje dalyje įtvirtinto visų asmenų lygybės principo nuostata „teismui visi asmenys lygūs“ yra sudedamoji šio principo dalis. Demokratinėje valstybėje teismas yra pagrindinė institucinė žmogaus teisių ir laisvių garantija³⁰;

teisinės valstybės principu – vienas iš daugelio teisinės valstybės principo aspektų yra tiesiogiai susijęs su asmenų lygiateisiškumo principu. Jis reiškia, kad panašios bylos turi būti sprendžiamos vienodai, todėl teisminių institucijų diskrecija sprendžiant ginčus ir aiškinant bei taikant teisę yra ribota. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas „*inter alia*“ suponuoja jurisprudencijos tęstinumą. Aiškindami teisės principus, teismai negali kurti naujų konkrečius elgesio modelius išreiškiančių teisės normų. Vis dėlto jie privalo spręsti norminio teisinio reguliavimo nepakankamumo ar (ir) prieštaravimo klausimus konkretindami interpretuojamame tekste abstrakčiai išreikštus teisės principus, nubrėždami naujas šių abstraktaus pobūdžio orientyrų reguliuojamojo poveikio ribas³¹;

procesinio lygiateisiškumo principu – civiliniame procese asmenų lygybės teismui principas pasireiškia kaip šalių procesinio lygiateisiškumo principas. „Šalių procesinės teisės yra lygios“ – taip nustatyta Civilinio proceso kodekso 35 straipsnio pirmojoje dalyje. Lygiateisių proceso šalių ginčas, kai kiekviena iš bylos šalių teismo nagrinėjimo metu naudojami vienodomis galimybėmis, išreiškia civilinio proceso esmę³². Baudžiamajame procese tą patį procesinį statusą turintys baudžiamojo proceso dalyviai turi turėti ir tokias pačias teises bei pareigas, nebent tarp jų būtų tokio pobūdžio ir tokio masto skirtumų, kad nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas. Priešingu atveju būtų nukrypta nuo konstitucinių teisinės valstybės ir asmenų lygiateisiškumo principų³³;

³⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymo 37 straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46 straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 36-915.

³¹ Jankauskas K. Adekvatus teisės principų aiškinimas konstitucinėje jurisprudencijoje // Teisės problemos. 2004, Nr. 4(46). P. 21-43.

³² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymo 37 straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46 straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 36-915.

³³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai,

teise vienodomis sąlygomis bendrauti su valstybės ir savivaldybių institucijomis – valstybinė kalba yra svarbi piliečių lygiateisiškumo garantija, nes leidžia visiems piliečiams vienodomis sąlygomis bendrauti su valstybės ir savivaldybių įstaigomis, įgyvendinti savo teises ir teisėtus interesus³⁴;

minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė – minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė yra neatsiejama nuo asmens lygybės principo. Pažymėtina, kad nustatyti įvairioms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms skirtingą būklę valstybėje galima tik pagal tuos kriterijus, kurie nurodyti Konstitucijoje. Konstitucinis asmenų lygybės principas kartu su kitomis konstitucinėmis nuostatomis lemia valstybės pasaulėžiūrinį ir religinį neutralumą³⁵;

žmogaus teisių ir laisvių doktrina – Lietuvos Respublikos Konstitucijos 18 straipsnyje, kuriuo prasideda Konstitucijos skirsnis „Žmogus ir valstybė“, yra įtvirtinta pamatinė norma, kuria remiantis garantuojamos ir ginamos prigimtinės žmogaus teisės ir laisvės. Kituose Konstitucijos straipsniuose skelbiamas atitinkamų prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių neliečiamumas, numatomi apsaugos būdai. Žmogaus prigimtinė teisė būti traktuojamam vienodai su kitais saugo žmogaus laisvės sritį, nes iš esmės žmogus yra laisvas tiek, kiek yra lygus su kitais. Ši pamatinė žmogaus teisė garantuojama Konstitucijos 29 straipsnyje, kurio pirmojoje dalyje nustatyta: „Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs“³⁶;

lyčių lygybė – tai viena iš svarbiausių lygiateisiškumo sričių, susijusi su konstitucine jurisprudencija. Šiuolaikinės idėjos yra susijusios su lyčių lygybe, ypač darbo ir politinio gyvenimo srityse susiduriant su tradicinėmis pažiūromis (nuostatomis) ir išankstiniu nusistatymu. Lyčių lygybė ir lygiateisiškumas siejami ir tokiose siauresnėse srityse kaip užimtumas (valdymo pozicijas užima daugiau vyrai nei moterys, darbo užmokesčio dydžio skirtumas, nevienodai nustatytas privalomas pensinio amžiaus dydis (vyrų ir moterų skiriasi).

dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 7-254.

³⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 90-2662.

³⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 49-1424.

³⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

socialinių grupių apsauga – nors daugumoje konstitucijų apsiribojama diskriminacijos draudimu (ar lygiateisiškumo principo bendru deklaravimu), vis dėlto kitose nustatomos specialios apsaugos konkrečioms socialinėms grupėms socialinėje aplinkoje, pavyzdžiui, vaikų ir nepilnamečių apsauga darbe, suteikiant pagalbą (paramą) profesinio mokymo ir sveikatos priežiūros srityse; moterų apsauga darbe; speciali apsauga nėščiosioms; speciali pagalba ir apsauga motinoms; apsauga ir pagalba neįgaliesiems ir pan³⁷.

Lygiateisiškumo principas siejasi ne tik su poskyryje aptartais principais, nuostatomis, bet ir su daugeliu kitų principų ir nuostatų. Tokiais kaip valstybės tarnybos skaidrumo, teisinės gynybos, ūkinės veiklos laisvės, sąžiningos konkurencijos imperatyvu, diskriminacija ir t. t.

³⁷ Sadurski W. Rights before court: A study of Constitutional Courts in Postcommunist states of Central and Eastern Europe. – Dordrecht: Springer, 2008. P. 196-204.

2. LYGIATEISIŠKUMO PRINCIPO INTERPRETAVIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO JURISPRUDENCIJOJE

2.1. Lygiateisiškumo principo samprata Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje

Analizuojant lygiateisiškumo principo interpretavimą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau Konstitucinis Teismas) jurisprudencijoje galima būtų išskirti bendrus ir specifinius (specialius) lygiateisiškumo principo interpretavimo ypatumus (aspektus). Prie bendrųjų interpretavimo ypatumų būtų galima išskirti tas interpretavimo nuostatas, kurios yra bendro pobūdžio ir dažniausiai taikomos interpretuojant aptariamą principą, dažnai atsikartoja Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Specifiniai (specialūs) interpretavimo ypatumai yra susiję su konkrečiomis bylos aplinkybėmis, atsispindi tik konkrečiose bylose ir glaudžiai susijusios su kitais konstituciniais principais ir nuostatomis.

Konstitucinis Teismas viename iš savo nutarimų nurodė, kad Konstitucinio asmenų lygybės principo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą³⁸. Kitame pažymėjo, kad šis principas yra žmogaus prigimtinės teisės būti traktuojamam vienodai su kitais konstitucinė garantija³⁹. Konstitucinis Teismas 1997 m. lapkričio 13 d. nutarime konstatavo, kad lygybės prieš įstatymą principas teisėje reiškia „lygų matą“, kai reikia tą pačią normą taikyti skirtingiems asmenims. Šis principas įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai. Nutarime pažymima, kad baudžiamojoje teisėje lygybės principas reiškia, kad už padarytą nusikaltimą yra nustatyti vienodi atsakomybės pagrindai, o bausmės individualizavimas nepažeidžia asmens lygybės įstatymui principo. Tai taikytina ir traukiant asmenis administracinę atsakomybę⁴⁰. Tai formalios teisinės lygybės principas⁴¹.

³⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 10 straipsnio 1 dalies bei 50 straipsnio 1 dalies normų ir Lietuvos respublikos valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymo 2 straipsnio 2 dalies bei 14 straipsnio 6 dalies nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 9-228.

³⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. spalio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusių nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 4 straipsnio 1, 4, 9 ir 11 dalių, 8 straipsnio 1 dalies, 15 straipsnio 2 punkto ir 20 straipsnio 1, 2, 3 bei 4 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 95-2642.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997, Nr. 104-2644.

⁴¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia galimybės įstatymu nustatyti nevienodą, diferencijuotą teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų, priklausančių skirtingoms kategorijoms, atžvilgiu, jeigu tarp šių asmenų yra tokio pobūdžio skirtumų, kurie tokį diferencijuotą reguliavimą daro objektyviai pateisinamą. Diferencijuotas teisinis reguliavimas, kai jis taikomas tam tikroms vienodais požymiais pasižyminčioms asmenų grupėms, jeigu juo siekiama pozityvių, visuomeniškai reikšmingų tikslų arba jeigu tam tikrų ribojimų ar sąlygų nustatymas yra susijęs su reguliuojamų visuomeninių santykių ypatumais, nėra laikytinas diskriminaciniu. Ši konstitucinė doktrina buvo plėtojama ir vėlesniuose Konstitucinio Teismo nutarimuose.

Norint nustatyti, ar tinkamai įgyvendinamas lygiateisiškumo principas, būtina nagrinėti ne tik šio principo įtvirtinimą Konstitucijoje ar kituose teisės aktuose, bet ir apsaugos mechanizmo efektyvumą: kaip ir kokio pobūdžio institucijoje ginti pažeistas lygiateisiškumo teises⁴².

Vadovaujantis šiomis Konstitucinio Teismo nutarimuose suformuluotomis doktrininėmis nuostatomis daugeliu atvejų ir vėlesniuose Teismo nutarimuose buvo sprendžiami teisės aktų atitikties Konstitucijos 29 straipsniui klausimai. Konstitucinis Teismas, ištyręs, ar Konstitucijos 29 straipsniui neprieštaruja Baudžiamojo kodekso 7 straipsnio 2 dalis, pagal kurią baudžiamasis įstatymas, švelninantis baudžiamąją atsakomybę, turi grįžtamąją galią, t. y. taikomas asmenims, padariusiems nusikalstamą veiką iki tokio įstatymo įsigaliojimo, nutarė, kad ši įstatymo nuostata Konstitucijai neprieštaruja. Tokia išvada buvo grindžiama tuo, kad Baudžiamojo kodekso 7 straipsnio 2 dalies nuostatos nėra diskriminacinės, jos bendrais pagrindais pagal tas pačias sąlygas ir ta pačia tvarka taikytinos visiems pavojingas veikas padariusiems asmenims: įtariamiesiems, kaltinamiesiems, teisiamiesiems, nuteistiesiems, taip pat asmenims, turintiems teistumą⁴³. Minėtos doktrininės konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo nuostatos buvo plėtojamoms, konkretinamos vėlesniuose Konstitucinio Teismo nutarimuose, sprendimuose.

Konstitucinis Teismas taip pat pabrėžė ir Konstitucijos 29 straipsnio pirmojoje ir antrojoje dalyse įtvirtintų nuostatų specifiškumą. Pavyzdžiui, Konstitucinis Teismas vienoje iš konstitucinės justicijos bylų nagrinėdamas klausimą, ar Konstitucijai neprieštaruja tam tikros Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo nuostatos,

baudžiamojo proceso kodekso 198-1 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 39-1105.

⁴² Žiobienė E. Lygiateisiškumo principą užtikrinančių institucijų teisinio statuso problemos // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2006, Nr. 12(90). P. 75-80.

⁴³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. sausio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 5-143.

pagal kurias buvo nustatytos skirtingos kaimo ir miesto žemės gražinimo sąlygos, nurodė, kad Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta formali visų asmenų lygybė, o Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas asmenų nediskriminavimo ir privilegijų neteikimo principas. Šioje konstitucinės justicijos byloje Teismas pažymėjo, kad minėtose ginčijamose įstatymo nuostatose nustatytos nuosavybės teisių į žemę atkūrimo sąlygos skiriasi pagal nuosavybės teisių objektų, o ne nuosavybės teisių subjektų požymius ir dėl to šiuo teisiniu reguliavimu konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas nėra pažeidžiamas⁴⁴.

Konstitucinis Teismas, aiškindamas asmenų lygiateisiškumo principą, nurodė ir tai, kad šis principas saisto ne tik institucijas, leidžiančias ir taikančias įstatymus, bet ir kitas teisėkūros bei teisę taikančias institucijas. Konstitucinis Teismas konstatavo, jog visų asmenų lygiateisiškumo principas reiškia, kad atitinkamos rūšies santykių subjektams – visiems vienodais požymiais pasižymintiems asmenims (jų grupėms) – turi būti taikomas tas pats įstatymas ar kitas teisės aktas, kad vienodai turi būti taikomos tiek materialiosios, tiek proceso teisės normos⁴⁵. Konstitucinis Teismas, plėtodamas konstitucinę doktriną, atkreipė dėmesį ir į tai, kad asmenų lygiateisiškumo principo turi būti laikomasi ne tik Lietuvos Respublikos piliečių, bet ir užsienio valstybių piliečių bei asmenų be pilietybės atžvilgiu, kad šis principas taikytinas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims⁴⁶.

Kalbant apie galimybę įstatyme nustatyti nevienodą (diferencijuotą) teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų, kurių padėtis skirtinga, kategorijų atžvilgiu, reikia turėti omenyje, kad Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog teisinio reguliavimo būdą ir turinį gali lemti socialinio gyvenimo įvairovė. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas visų asmenų lygiateisiškumo principas apima ir diskriminacijos bei privilegijų draudimą. Tačiau diskriminacija arba privilegijomis diferencijuotas teisinis reguliavimas nelaikytinas, jei jis taikomas tam tikroms vienodais požymiais pasižyminčioms asmenų grupėms, jeigu taip siekiama pozityvių,

⁴⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 ir 5 dalių, 12 straipsnio 3 punkto, 16 straipsnio 3 dalies ir šio straipsnio 9 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl šio įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 bei 5 dalių ir 12 straipsnio 3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo 8 straipsniui“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 29-938.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurijui Borisovui, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 124-5643.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. sausio 14 d. nutarimo Nr. 36 „Dėl 1998 metų pavyzdžio banderolių tabako gaminiams ir alkoholiniams gėrimams ženklinti įvedimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos įmonių įstatymo 8 straipsnio 1 daliai ir 12 straipsnio 1 daliai“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 17-419.

visuomeniškai reikšmingų tikslų. Diskriminaciniams ribojimams nepriskiriami ir specialūs reikalavimai arba tam tikros sąlygos, jei jų nustatymas būna susijęs su reguliuojamų santykių ypatumais⁴⁷. Diskriminacija paprastai suprantama kaip asmens ar asmenų grupės padėties kitų asmenų atžvilgiu pakeitimas be objektyviai pateisinamo pagrindo⁴⁸.

Aiškindamas konstitucinį asmenų lygiateisiškumo principą Konstitucinis Teismas pabrėžė ir tai, kad asmenų lygybės problema įstatymuose negali būti tinkamai išspręsta kiekvienu atveju neįvertinus, ar pagrįstai jų atžvilgiu yra nustatomi teisinio reguliavimo ypatumai. Vertinant, ar pagrįstai nustatytas skirtingas teisinis reguliavimas, būtina atsižvelgti į konkrečias aplinkybes. Pirmiausia turi būti įvertinti atitinkamų subjektų ir objektų, kuriems taikomas skirtingas teisinis reguliavimas, teisinės padėties skirtumai; antra, reikia atsižvelgti į teisės aktų suderinamumą pagal jų hierarchiją, reguliavimo apimtį ir kt.; trečia, būtina įvertinti, ar teisės normos, nustatančios specialias sąlygas, atitinka teisės akto paskirtį ir tikslą⁴⁹.

Konstitucinis Teismas pažymi, kad Konstitucija nesaugo ir negina tokių asmens įgytų teisių, kurios savo turiniu yra privilegijos; privilegijų gynimas ir apsauga reikštų, kad yra pažeidžiamas konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas⁵⁰.

Analizuojant ir vertinant Konstitucinio Teismo jurisprudenciją galima išskirti keletą lygiateisiškumo principo aspektų, kurie atsispindi minėtoje jurisprudencijoje ir kuriais teismas dažnai vadovaujasi: Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas asmenų lygybės principas taikytinas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims; Konstitucijos 29 straipsnio nuostata yra įtvirtinta formali visų asmenų lygybė; konstitucinis asmenų lygybės įstatymui principas reikalauja, kad teisėje pagrindinės teisės ir pareigos būtų įtvirtintos visiems vienodai; konstitucinio asmenų lygybės principo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant. Šis principas nepaneigia to, kad

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo, Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo, Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo pakeitimo ir papildymo“ nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. lapkričio 18 d. nutarimu Nr. 1156 patvirtintų Valstybinių socialinio draudimo pensijų skyrimo ir mokėjimo nuostatų 84 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 45 straipsnio 4 daliai (1994 m. liepos 18 d. redakcija)“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 115-5221.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 100-2791.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997, Nr. 104-2644.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708.

įstatyme gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų (ūkio subjektų⁵¹) kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu⁵²; konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokio dydžio skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas; vertinant, ar pagrįstai yra nustatytas skirtingas reguliavimas, būtina atsižvelgti į konkrečias teises aplinkybes. Pirmiausia turi būti įvertinti asmenų ir objektų, kuriems taikomas skirtingas teisinis reguliavimas, teisinės padėties skirtumai; konkrečios teisės normos atitiktį Konstitucijos 29 straipsniui galima įvertinti tik atsižvelgus į visas turinčias reikšmės aplinkybes.

Atsižvelgiant į tai, kad konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas aiškintinas neatsiejamai nuo kitų Konstitucijos nuostatų, nuo nuostatų, įtvirtinančių asmens teises ir laisves, taip pat nuo konstitucinio teisinės valstybės principo, kuris, kaip savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, yra universalus principas, kuriuo grindžiama visa Lietuvos teisės sistema ir pati Konstitucija. Taigi vien tai, kad įstatymuose tam tikros teisei priešingos veikos apibrėžiamos kaip administraciniai teisės pažeidimai (net jeigu už juos nustatytos administracinės nuobaudos savo griežtumu prilygsta kriminalinėms bausmėms), o kitos – kaip nusikaltimai ar kitos baudžiamuosius įstatymus pažeidžiančios veikos, savaime nereiškia, kad yra nukrypstama nuo konstitucinių teisinės valstybės ar asmenų lygiateisiškumo principų⁵³.

Konstitucijoje garantuota teisė gauti teisingą apmokėjimą už darbą yra tiesiogiai susijusi su visų asmenų lygybės įstatymui, teismui bei kitoms valstybės institucijoms principu. Draudžiama mažinti darbo užmokestį dėl lyties, rasės, tautybės, pilietybės, politinių įsitikinimų, pažiūros į religiją ir kitų aplinkybių, nesusijusių su dalykinėmis darbuotojų savybėmis, nepasikeitus darbuotojo darbo funkcijoms, darbo apimčiai ir pan.⁵⁴

⁵¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. kovo 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos atominės elektrinės įstatymo 10 straipsnio 1 dalies (2008 m. vasario 1 d. redakcija) nuostatų ir 11 straipsnio (2008 m. vasario 1 d. redakcija) 1 dalies 1 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2009, Nr. 25-988.

⁵² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat garantijų ir lengvatų, numatytų Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo 7 straipsnio 1 dalies (1999 m. gruodžio 23 d. redakcija) bei 2 dalies (1999 m. gruodžio 23 d. redakcija) ir dėl Lietuvos Respublikos kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat valstybės garantijų ir lengvatų, numatytų Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo 7 straipsnio 1 dalies (2003 m. spalio 14 d. redakcija) bei 2 dalies (2003 m. spalio 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 152-5605.

⁵³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 163-2 straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 134-4819.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. gruodžio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugpjūčio 27 d. nutarimo Nr. 942 „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo

Pagal Konstituciją valstybė, reguliuodama ūkinę veiklą, privalo paisyti konstitucinio ūkio subjektų lygiateisiškumo reikalavimo, tiesiogiai susijusio su Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintu visų asmenų lygiateisiškumo principu. Priešingu atveju ūkinės veiklos teisinis reguliavimas būtų nelaikytinas tarnaujančiu bendrai tautos gerovei⁵⁵.

Seimo nariai turi teisę lygiais pagrindais dalyvauti Seimui, kaip Tautos atstovybei, įgyvendinant visas jo, kaip Tautos atstovybės, konstitucines funkcijas ir vykdant visus jo, kaip Tautos atstovybės, įgaliojimus, nustatytus Konstitucijos 67 straipsnyje, kituose Konstitucijos straipsniuose, taip pat įstatymuose⁵⁶.

2.2. Lygiateisiškumo principo interpretavimo raida ir problemos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje

Tirdamas įstatymų ir kitų teisės aktų atitiktį Konstitucijai Konstitucinis Teismas plėtoja savo ankstesniuose nutarimuose, kituose teisės aktuose pateiktą Konstitucijos nuostatų sampratą, atskleidžia naujus atitinkamos konstitucinės justicijos bylos tyrimui būtinus Konstitucijoje nustatytos teisinio reguliavimo aspektus. Konstitucinės jurisprudencijos ir joje formuluojamos oficialios konstitucinės doktrinos raidai būdinga tai, kad oficiali konstitucinė doktrina bet kuriuo konstitucinio teisinio reguliavimo klausimu yra formuojama ne „visa iškart“, bet „byla po bylos“, vienus tos doktrinos elementus (fragmentus), atskleistus ankstesniuose Konstitucinio Teismo aktuose, papildant kitais, atskleidžiamais vėlesniuose Konstitucinio Teismo aktuose⁵⁷.

Atsižvelgiant į tai, kad oficiali konstitucinė doktrina formuojama palaipsniui, tą patį būtų galima pasakyti ir apie lygiateisiškumo principo raidą, jo plėtojimą ir interpretavimą nuo 1993 m. iki dabar. Minėtas principas su kiekvienu Konstitucinio Teismo nutarimu įgauna platesnę sampratą, aiškesnį jo taikymo suvokimą. Kiekvienas Konstitucinio Teismo nutarimas vienas kitą papildo ir taip suteikia lygiateisiškumo principui išskirtinumą, atskleidžia jo svarbą ir įvairiapusiškumą,

apmokėjimo sąlygų dalinio pakeitimo“ 6 ir 7.2 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatymo 22 straipsniui“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 107-3885.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 63-2235.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 105-3894.

⁵⁷ Birmontienė T., Jankauskas K., Jarašiūnas E. ir kt. Lietuvos Konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda: kolektyvinė monografija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 267.

persipynimą su kitais konstituciniais principais bei nuostatomis. Nuo 1993 m. Konstitucinis Teismas yra priėmęs daug nutarimų, kuriuose interpretuojamas konstitucinis lygiateisiškumo principas.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 8 d. nutarime minėtas Teismas konstatavo, kad Konstitucijos 29 straipsnis yra Konstitucijos II skirsnyje, kuris pavadintas „Žmogus ir valstybė“, todėl sąvoka „asmuo“ šiuo atveju tegali būti „žmogaus“ sinonimas. Šiame Konstitucijos skirsnyje, kartu ir 29 straipsnyje, kalbama tik apie žmogaus ir piliečio teises, laisves bei pareigas, todėl nėra juridinio pagrindo plačiau traktuoti sąvoką „asmuo“. Kolektyviniams teisės subjektams (organizacijoms, institucijoms) būdinga teisinės padėties įvairovė, todėl tik teisės subjektų tipologijos pagrindu gali būti išskiriamos vienodą specialųjį teisingumą turinčios subjektų grupės, tik jos gali būti tarpusavyje lyginamos⁵⁸. Minėtas nutarimas – lygiateisiškumo principo doktrinos pradžia. Nuo to laiko lygiateisiškumo principas įgavo plačią sampratą, buvo atskleistas įvairiais aspektais tokiu būdu dar kartą patvirtindamas savo universalumą ir svarbą kitu konstitucinių principų atžvilgiu.

Peržvelgus Konstitucinio Teismo nutarimus galima išskirti tokius pagrindinius konstitucinio lygiateisiškumo principo raidos aspektus:

1) konstitucinis lygiateisiškumo principas taikytinas tik fiziniams asmenims (1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas);

2) konstitucinis lygiateisiškumo principas siejamas su ūkinės veiklos subjektų lygiateisiškumu (1995 m. balandžio 20 d. nutarimas);

3) konstatuojama, kad konstitucinio lygiateisiškumo principo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą. Šis principas įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pačius faktus savavališkai vertinti skirtingai (1996 m. sausio 24 d. nutarimas);

4) konstatuojama, kad konstitucinis asmenų lygybės principas savaimė nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu, t. y. konstitucinis asmenų lygybės principas taikytinas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims (1996 m. vasario 28 d. nutarimas);

5) konstitucinis lygiateisiškumo principas pasireiškia kaip asmenų lygybės teismui principas civiliniame procese (1996 m. balandžio 18 d. nutarimas);

⁵⁸Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismo 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1993, Nr. 61-1166.

6) konstitucinio lygiateisiškumo principas glaudžiai siejamas su sutarčių sudarymo laisvės principu (1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas);

7) Konstitucinis Teismas asmenų lygybės principą apibūdina kaip ne diskriminaciją (privilegijų netaikymas) ir nurodo, kad diskriminacija suprantama kaip asmens ar asmenų grupės padėties kitų asmenų atžvilgiu pakeitimas be objektyviai pateisinamo pagrindo. Tačiau tam tikrais atvejais, kai yra pakankamai motyvuotam ir pagrįstam reikalui, įstatymu atskiroms subjektų grupėms galima nustatyti specialų teisinį statusą ar įtvirtinti tam tikrus teisinės padėties ypatumus (1997 m. gegužės 6 d. nutarimas);

8) sprendžiant lygybės įstatymui klausimą Konstitucinis Teismas išskiria lygybės nustatymą įstatyme (kiekvienam atveju turi būti įvertinta ar pagrįstai asmenų atžvilgiu buvo nustatomi teisinio reguliavimo ypatumai), ir lygybės realizavimą taikant įstatymus (lygybės įstatymui principas teisėje reiškia „lygų matą“, kai reikia tą pačią normą taikyti skirtingiems asmenims) (1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas);

9) konstatuojama, kad visų asmenų lygybės principas yra konstitucinė žmogaus prigimtinės teisės būti traktuojamam vienodai su kitais garantija (1998 m. spalio 27 d. nutarimas);

10) konstatuojama, kad visų asmenų lygybės principas reiškia ir tai, kad atitinkamos rūšies santykių subjektams – visiems vienodais požymiais pasižymintiems asmenims (jų grupėms) turi būti taikomas tas pats įstatymas ar kitas teisės aktas – tas pats vienodas, visiems tos kategorijos subjektams bendras, lygus matas (pagal jų statusą, padėtį). Vienodai turi būti taikomos tiek materialiosios, tiek proceso teisės normos. Taip pat formuluotės „visi asmenys lygūs“ reikšmė išplečiama ir nurodoma, kad turi būti laikomasi ne tik Lietuvos Respublikos piliečių, bet ir užsienio valstybių piliečių bei asmenų be pilietybės atžvilgiu (2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas);

11) konstitucinis lygiateisiškumo principas sietinas su privilegijomis ir diskriminacija ūkio subjektams (jų grupėms), jų ūkinės veiklos laisvės ir iniciatyvos ribojimu (2004 m. sausio 26 d. nutarimas);

12) atskleidžiamas konstitucinio asmens lygiateisiškumo principo aspektas – panašios bylos turi būti sprendžiamos panašiai (2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas);

13) konstitucinis lygiateisiškumo principas pasireiškia kaip procesinis dalyvių lygiateisiškumas baudžiamajame procese (baudžiamojo proceso dalyviai turintys tą patį procesinį teisinį statusą traktuojami vienodai) (2006 sausio 16 d. nutarimas);

14) konstitucinio asmens lygiateisiškumo principo aspektas, kad panašios bylos turi būti sprendžiamos panašiai performuotas į reikalavimą, kad tokios pat (analogiškos) bylos būtų sprendžiamos taip pat (2006 m. kovo 28 d. nutarimas);

15) konstitucinis lygiateisiškumo principas pasireiškia kaip proceso dalyvių lygiateisiškumas civiliniame procese (civilinio proceso dalyviai turintys tą patį procesinį teisinį statusą traktuojami vienodai) (2006 rugsėjo 21 d. nutarimas).

Jokiu būdu negalima teigti, kad nutarimuose lygiateisiškumo principas analizuojamas (pateikiama jo samprata) vis kitokiu aspektu. Nutarimai vienas kitą papildo pakartodami prieš tai priimtų nutarimų aspektus, papildo ar naujai pateikia lygiateisiškumo principo sampratą kiekvienos atskiros bylos atžvilgiu. Tokiu būdu formuojama lygiateisiškumo principo doktrina, atskleidžiamas šio principo turinys.

Ar gali Konstitucinis Teismas laikui bėgant tam tikrus konstitucinius principus formuluoti naujai, pakeisti jų turinį? Vertinant teoriškai, taip lyg ir neturėtų būti. Paprastai tariant, ši institucija neturi teisės klysti, dėl ko vėliau turėtų taisyti. Kita vertus, ją, kaip ir bet kurią kitą instituciją, sudaro žmonės. Konstitucinio Teismo sudėtis nuolat keičiasi, teisės mokslas vystosi, pagaliau pati konstitucinė doktrina formuojama „*ad hoc*“, t. y. kiekvienu konkrečiu atveju aiškinant Konstituciją tiek, kiek reikia konkrečiai bylai spręsti (šia galiojančia taisykle „*interpretatio cessat in claris*“ – aiškinimas baigiasi nustatčius aiškų rezultatą). Todėl būna, kad tas pats konstitucinis principas vienoje byloje aiškinamas plačiai, o kitose tenkinamasi jo trumpu priminiu. Faktiškai principai nuolat reformuluojami atskleidžiant vis kitus jų aspektus, o kai kada – ir patikslinant ankstesnę doktriną, skirtingai sudėliojant akcentus. Tai nesibaigiantis procesas⁵⁹.

Pažymėtina, kad doktrininius interpretacinius teiginius Konstitucinis Teismas atskleidžia vis kitais jų aspektais, kai kada ir patikslindamas ankstesnę doktriną, kitaip sudėliodamas akcentus. Konstitucijos dvasios primatas prieš jo raidę jurisprudencijoje išsivertina „byla po bylos“ kaupiant doktriną kiekvienu atskiru klausimu. Oficiali konstitucinė doktrina gali formuotis tik pareiškėjų prašymuose ištirti teisės aktų atitiktį Konstitucijai nurodomų tikrų ar tariamų Konstitucijos pažeidimų pagrindu. Kai kurie konstitucijos straipsniai, pavyzdžiui, Konstitucijos 29 straipsnis (asmenų lygybė ir nediskriminavimas), yra tam tikri „lyderiai“: dėl teisės aktų atitikties jiems pareiškėjai kreipiasi itin dažnai. Tačiau beveik pusės Konstitucijos nuostatų Konstitucinis Teismas apskritai dar nėra aiškinęs. Vaizdžiai tariant (nors, be abejo, hiperbolizuojant), Konstitucijos realiai

⁵⁹ Birmontienė T. ir kiti. Lietuvos Konstitucinė teisė. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P. 228.

yra tiek ir tik tiek, kiek buvo aiškinta Konstitucinio Teismo, t. y. tiek, kiek yra oficialios konstitucinės doktrinos⁶⁰.

Atsižvelgiant į tai, kad vienos bylose konstitucinis principas aiškinamas plačiai, o kitose jis tik trumpai primenamas, į tai, kad konstituciniai principai nuolat performuojami – atskleidžiami vis kiti jų aspektai, kai kada ir patikslinama ankstesnė doktrina skirtingai sudėliojant akcentus ir į tai, kad konstitucijų principų aiškinimas yra nesibaigiantis procesas. Kaip pavyzdį galima paminėti, kad viename iš savo nutarimų Konstitucinis Teismas konstatavo, jog konstitucinis asmenų lygybės principas yra taikytinas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims. Ši nuostata buvo pakartota ir kituose nutarimuose. Nors prieš tai esančiame nutarime Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad konstitucinis asmenų lygybės principas taikytinas tik fiziniams asmenims. Tokiu atveju buvo atsisakyta ankstesnės suformuotos doktrinos. Kita vertus, plėtojant aptariamą principą, buvo išaiškinta, kad jis nėra absoliutus tiek, kad diferencijuotą teisinį reguliavimą darytų negalimą⁶¹.

Konstitucinio Teismo požiūrių kaita interpretuojant Konstitucijos straipsnius sietinas su besikeičiančios teisinio reguliavimo sąlygomis, kai kurių Konstitucinio Teismo sprendimų nevienalytiškumu, paties Konstitucinio Teismo pozicijos kitimu, kurį lemia neišvengiama teisėjų kaita. Manoma, kad ir ateityje bus sunku išvengti doktrinos kitimo⁶².

Tam tikrą laiką Konstitucinis Teismas, interpretuodamas Konstitucijos 29 straipsnį, pagal kurį prieš įstatymą, teismą ir kitas valstybės institucijas ar pareigūnus visi asmenys yra lygūs, vienu atveju nurodydavo, kad šioje nuostatoje atsispindi visų asmenų lygybės prieš įstatymą, teismą ir kitas valstybės institucijas ar pareigūnus principas, kitu atveju šį principą įvardydavo kaip asmenų lygiateisiškumo principą. Teisinėje literatūroje nagrinėjant Konstitucijos 29 straipsnį kartais teigiama, kad šioje nuostatoje įtvirtintas asmenų lygiateisiškumo, o kartais – asmenų lygybės principas, t. y. šios sąvokos vartojamos kaip sinonimai⁶³.

Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalies nuostata nurodo, kad žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Aiškinant šią nuostatą vien formaliai tektų pripažinti, kad pagrindu, kuriais negalima varžyti žmogaus teisių ir teikti jam privilegijų, sąrašas yra baigtinis. Bet teisinės valstybės, teisingumo požiūriu tai būtų absurdas. Argi pagrįsta manyti, kad įstatymų leidėjui leistina nustatyti

⁶⁰ Kūris E. Konstitucijos aiškinimas, konstitucinės teisės šaltiniai ir besikeičianti konstitucinės teisės paradigma // Teisės problemos. 2003, Nr. 3 (41). P. 28.

⁶¹ Kūris E. Konstituciniai principai ir konstitucijos tekstas (2) // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2001, Nr. 23(15). P. 64.

⁶² Birmontienė T. Naujos tendencijos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2002, Nr. 30(22). P. 157.

⁶³ Birmontienė T. Žmogaus teisių problemos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose // Konstitucinė justicija: dabartis ir ateitis. – Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 1998. P. 120-126.

tokį teisinį reguliavimą, kuriuo žmogaus konstitucinės teisės būtų suvaržytos, tarkime, dėl jo išvaizdos arba amžiaus, arba dėl seksualinės orientacijos, arba dėl sveikatos, arba dėl jo turėtos kitos valstybės pilietybės, t. y. pagrindais, tiesiogiai nenurodytais 29 straipsnio 2 dalyje (išskyrus, aišku, apribojimus, nustatytus pačioje Konstitucijoje)? Taip būtų pažeidžiamas prigimtinis teisingumas – neatskiriamas teisinės valstybės elementas⁶⁴.

Konstitucinis Teismas yra nurodęs, jog Konstitucijoje įtvirtintą lygiateisiškumo principą reikia analizuoti „kompleksiškai, o ne formaliai pažodžiui“. Pažymima, kad bendra taisyklė, suformuluota Konstitucijos 29 straipsnio pirmojoje dalyje: „Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys yra lygūs“. Šio straipsnio antroji dalis yra pirmosios išvestinė, nes neleidžia pažeisti lygiateisiškumo, nustatydamą, kad „žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu“. Čia frazė „žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų“ yra adekvati nagrinėjamo Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau Konvencija) 14 straipsnio frazei „naudojimasis šios Konvencijos pripažintomis teisėmis ir laisvėmis turi būti garantuojamas be jokio diskriminavimo“. Žmogaus teisių varžymas dėl jo lyties, rasės, tautybės ir pan. ir yra ne kas kita, kaip diskriminavimas, kurį draudžia tiek Konvencija, tiek Konstitucija. Kaip jau buvo minėta, tai visiškai netaikoma tautinių mažumų narių, dirbančių motinų ir kitokių specialių teisių pagrįstumui, tai yra tam, kas vadinama pozityvia diskriminacija.

Konstitucinis Teismas pažymi, jog tik pažodžiui lyginant Konstitucijos 29 straipsnio antrosios dalies ir Konvencijos 14 straipsnio tekstus galima teigti, kad Konvencija numato platesnes ne diskriminacijos garantijas, nes draudžia diskriminuoti dar ir dėl odos spalvos, priklausymo nacionalinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitokio statuso. Tačiau būtina atsižvelgti į esminį Konstitucijos ir Konvencijos normų dėl žmonių ne diskriminacijos jokiais pagrindais tapatumą, o ne į atskirų ne diskriminacijos požymių žodinės išraiškos skirtumus. Be to, pažymėtina, kad kai kurie skirtingai Konstitucijoje ir Konvencijoje vartojami žodžiai iš esmės reiškia tą patį ne diskriminacijos požymį arba apima kelis iš jų. Taigi kompleksiškai, o ne formaliai pažodžiui lyginant Konstitucijos ir Konvencijos nuostatas dėl ne diskriminacijos darytina išvada, kad Konvencijos 14 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai⁶⁵.

⁶⁴ Kūris E. Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje: konferencijos medžiaga. Vilnius 2002 // <http://www.lrkt.lt/APranesimai.html>; prisijungimo laikas: 2009-02-03.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtojo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 9-199.

Konstitucinei justicijai, interpretuojant Konstituciją, keliamas specifinis uždavinys – pateikti darnaus konstitucinio reguliavimo sampratą. Tokia Konstitucijos, darnios principų ir normų sistemos, samprata labai aiškiai išdėstyta Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarime, kuriame buvo konstatuota, kad Konstitucijos principai ir normos sudaro darnią sistemą, todėl negalima vienu Konstitucijos principų ar normų aiškinti paneigiant kitų principų ar normų esmę. Paneigus vieną ar kitą Konstitucijoje įtvirtintą principą būtų pažeista konstitucinių principų ir vertybių pusiausvyra, iškreipta konstitucinio reguliavimo esmė. Konstitucijos principai ir normos turi aiškiai apibrėžtą prasmę ir turinį, kuris yra atskleidžiamas konstitucinėje jurisprudencijoje. Konstitucijos normų ir principų negalima aiškinti remiantis įstatymų leidėjo ir kitų teisėkūros subjektų priimtais aktais, nes taip būtų paneigta Konstitucijos viršenybė teisės sistemoje⁶⁶.

Pažymėtina, kad tiek atskiros konstitucinės normos, tiek konstitucinių principų atskleidimas – tai teisės aiškinimas, paremtas daugelio metodų taikymo rezultatais. Konstitucinis Teismas siekdamas atskleisti tikrąją Konstitucijos turinį taiko daugelį metodų – sisteminių, bendrųjų teisės principų, loginį, teleologinį, įstatymų leidėjo ketinimų, precedentų, istorinį, lyginamąjį ir kt. Tik šitaip – visapusiškai – aiškinant Konstituciją galima sudaryti prielaidas realizuoti jos, kaip visuomenės sutarties ir aukščiausios teisinės galios akto, paskirtį užtikrinti, kad nebus nukrypta nuo Konstitucijos prasmės, kad nebus paneigta Konstitucijos dvasia ir kad gyvenime bus įtvirtintos tos vertybės, kuriomis Tauta grindžia savo pačios priimtą Konstituciją.

Reikia atkreipti dėmesį ir į tai, kad nuolat keliamas klausimas ir dėl konkrečios interpretacijos objektyvumo. Esant interpretacijų įvairovei kyla ne tik kiekvienos iš jų kokybės, t. y. objektyvumo, klausimas. Doktrinos interpretacijas galime pripažinti pakankamomis, nes jos visos turi savo loginį pagrindimą, argumentų sistemiškumą. Tačiau tikroji problema lieka, nes visos interpretacijos doktrininiu požiūriu yra lygiavertės jau vien tuo, jog jos vienodai nesukelia teisinių pasekmių. O jų likimas ir reikšmė priklauso tik nuo to, kiek kiekviena iš šių koncepcijų sugebės „patikti“ oficialiam interpretuotojui. Mėginant suvokti neišvengiamai susiduriama su poreikiu turėti

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo 4 straipsnio 1 ir 2 dalių, 5 straipsnio 1 ir 3 dalių, 7 straipsnio 3 dalies 1 punkto, 4, 5 ir 6 dalių, šio įstatymo priedėlio II skirsnio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 6 priedėlio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo pakeitimo įstatymo 9 straipsnio, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 29 d. nutarimo Nr. 499 „Dėl valstybinės valdžios, valstybės valdymo ir teisėsaugos organų vadovų bei kitų pareigūnų laikinos bandomosios darbo apmokėjimo tvarkos“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimo Nr. 666 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros sistemos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento pareigūnų bei kitų darbuotojų darbo apmokėjimo“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 "Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 62-2276.

tą vienintelį interpretatorių, kurio „*ruling and decision*“ dėl konstitucijos normų turinio būtų nebediskutuotinas, o sukeliantis teisinės pasekmes⁶⁷.

Konstitucinis Teismas pažymi ir tai, kad asmenų lygybės problema įstatymuose negali būti tinkamai išspręsta kiekvienu atveju neįvertinus to, ar pagrįstai jų atžvilgiu yra nustatomi teisinio reguliavimo ypatumai. Atsižvelgiant į lygiateisiškumo principo interpretavimo ypatumus⁶⁸.

2.3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijos poveikis teismų praktikai interpretuojant lygiateisiškumo principą

Lietuvos Respublikos Konstitucijos VIII skirsnyje „Konstitucinis Teismas“ (102–108 straipsniai) nustatyti esminiai Konstitucinio Teismo veiklos principai. Teismo kompetencijos, jo struktūros ir procedūrų posėdžiuose detalesnis reguliavimas yra numatytas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatyme, kuris Lietuvos Respublikos Seimo buvo priimtas 1993 m. vasario 3 d. Pagal šį įstatymą Konstitucinio Teismo vidaus klausimus, teisėjų profesinio elgesio taisykles, aparato struktūrą, raštvedybą ir kitus klausimus reguliuoja Konstitucinio Teismo reglamentas, kurį tvirtina Konstitucinis Teismas. Stabili Konstitucija, jos pagrindu veikiantis Konstitucinis Teismas – tai teisinės prielaidos formuoti politinei ir teisei kultūrai, valstybingumo tradicijoms. Stabili Konstitucija yra ir svarbus konstitucinės priežiūros institucijos veiklos veiksnys, nes ilgesnį laiką kaupiasi patirtis, sudaranti sąlygas tolesniam vyksmui.

Konstitucinis Teismas interpretuoja konstitucinių normų turinį ir kuria Lietuvos konstitucinę doktriną. Savo nutarimuose dažnai ne tik pripažįsta normas neteisėnėmis, t. y. prieštaraujančiomis Konstitucijai; jis nurodo įstatymų leidėjui, kokios normos yra ydingos, kur yra teisinio reguliavimo spragos ir kokios teisinės vertybės negali būti pamiršamos ar ignoruojamos⁶⁹.

Konstitucinis Teismas, pagal pareiškėjų prašymus sprendamas konstitucinės justicijos bylas, turi konstitucinius įgaliojimus panaikinti atitinkamų teisės aktų (jų dalių) teisinę galią, jeigu jie prieštarauja aukštesnės galios teisės aktams, „*inter alia*“ (ir pirmiausia) Konstitucijai. Kad galėtų nustatyti ir priimti sprendimą, ar tiriami teisės aktai (jų dalys) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktams, Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus oficialiai aiškinti ir tiriamus teisės

⁶⁷ Mesonis G. Kai kurie Konstitucijos interpretavimo aspektai: *expressis verbis* ribos // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2008, Nr. 5(107). P. 19-27.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnio ir 14 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 104-4675.

⁶⁹ Stačiokas S. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir kitų Lietuvos teismų santykis // <http://www.lrkt.lt/PKonferencijose/02.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-02-03.

aktus, ir minėtus aukštesnės galios teisės aktus. Kitoks Konstitucinio Teismo įgaliojimų aiškinimas paneigtų pačią Konstitucinio Teismo konstitucinę paskirtį. Vadinasi, iš pačios Konstitucijos kyla Konstitucinio Teismo išimtiniai įgaliojimai oficialiai aiškinti Konstituciją, savo jurisprudencijoje pateikti oficialią Konstitucijos nuostatų sampratą – formuoti oficialią konstitucinę doktriną. Pagal Konstituciją konstitucinių nuostatų samprata, argumentai, išdėstyti Konstitucinio Teismo nutarimuose, taip pat kituose Konstitucinio Teismo aktuose – išvadose bei sprendimuose, saisto ir teisę kuriančias, ir teisę taikančias institucijas (pareigūnus), neišskiriant nė bendrosios kompetencijos ir pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų⁷⁰.

Konstitucinio Teismo nutarimų poveikio bendrosios ir specialiosios kompetencijos teismų bylų nagrinėjimo praktikos formavimui analizė yra svarbi Lietuvos teisinės sistemos suvokimui apskritai, be jos būtų sunku įsivaizduoti XXI amžiaus visuomenės sąsają su jos socialinės sanklodos ir vystymosi krypties inžinerija – teise⁷¹.

Pažymėtina, kad visi bendrosios kompetencijos ir specializuoti teismai yra saistomi Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje suformuotos oficialios konstitucinės doktrinos. Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją – pateikti Konstitucijos nuostatų sampratą, kuri taip pat saisto visas teisės aktus leidžiančias bei visas teisę taikančias institucijas⁷².

Interpretuojant Konstituciją pažymėtina, kad šis aktas nuolat papildomas Konstitucinio teismo interpretacijomis, Konstitucijos tekste formuluojamos taisyklės pratešiamos. Konstitucinio Teismo nuostata atsispindi daugelyje priimtų nutarimų, kuriuose atskleisti įvairūs principų elementai. Taip galima pasakyti ir apie Konstitucijoje įtvirtinto lygiateisiškumo principo interpretavimo praktiką⁷³.

Konstitucinio Teismo nutarimais daroma įtaka ne tik Konstitucijai, teisei ir teismų praktikai, bet ir teisės, visų pirma konstitucinės, mokslui⁷⁴.

Konstitucinio Teismo aktai savo teisine galia yra ne tik lygiaverčiai įstatymui, tačiau ir turi tam tikrą prioritetą įstatymų atžvilgiu. Tokia išvada gal ir gali būti netikėta, tačiau iš esmės šių aktu

⁷⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1292.

⁷¹ Urbaitis R. K. Konstitucinio Teismo nutarimų poveikis bylų nagrinėjimo teismuose praktikai // <http://www.lrkt.lt/PKonferencijose/02.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-02-03.

⁷² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos konstitucinio teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 65-2400.

⁷³ Jarašiūnas E. Aukščiausioji ir ordinarinė teisė: požiūris į Konstituciją pokyčiai // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2002, Nr. 33(25). P. 36.

⁷⁴ Spruogis E. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimų įtaka teisei // Teisės problemos. 2003, Nr. 3 (41). P. 33-54.

santykio kitaip neįmanoma vertinti jau vien dėl to, kad Konstitucinio Teismo nutarimu diskvalifikuojama įstatymo ar kito teisės akto norma. Teismo galių sandūra su įstatymų leidėjo išreikšta valia įstatyme susikerta ir tuo atveju, kai remdamasis savo prerogatyvomis Konstitucinis Teismas priima nutarimą ir dėl to yra sustabdomas prieštaraujančio Konstitucijai teisės akto taikymas. Konstitucinio Teismo nutarimo pasekmės, nurodytos Konstitucijoje ir Konstitucinio Teismo įstatyme, iš esmės yra kvazinorminio pobūdžio. Baigiamieji nutarimai, kuriais paneigiama teisės norma, daro poveikį ne tik teisės normos leidėjui, bet ir kitoms institucijoms, visų pirma – teismų praktikai⁷⁵.

Konstitucinio Teismo nutarimas yra susijęs su pačia Konstitucija. Tai aktas, kuriame atskleidžiamas Konstitucijos normų ir principų turinys, kuriuo pripažįstama, kad galiojančios įstatymo ar kito teisės akto normos prieštarauja arba neprieštarauja Konstitucijai. Tai lyg konstitucinio reguliavimo pratęsimas, atskleidžiantis Konstitucijos normas arba principus.

Konstitucinio Teismo nutarimų poveikio bendrosios ir specialiosios kompetencijos teismų praktikai prielaidos kyla iš Konstitucijos ir įstatymų⁷⁶. Nutarimai ir apibūdinta jų reikšmė formuojant bendrosios kompetencijos teismų praktiką nagrinėjamosiose baudžiamosiose, civilinėse ir administracinės teisenos bylose taip pat yra akivaizdi, pavyzdžiui: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartyje (priimta civilinėje byloje H. J. v. Vilniaus m. valstybinė mokesčių inspekcija, Nr. 3K-3-50/1999) analizuodama administracinės atsakomybės tikslus, teisėjų kolegija pažymėjo, kad „teisinės atsakomybės tikslai gali būti realizuoti tik tuo atveju, jeigu ją taikant bus atsižvelgta į visas teisiškai reikšmingas bylos aplinkybes. Viena tokių teisiškai reikšmingų aplinkybių taikant viešojoje teisėje nustatytą atsakomybę yra teisės pažeidėjo asmenybė. Asmens nubaudimas gali būti efektyvus tik tuo atveju, jeigu jam skiriama sankcija bus individualizuota. Reikalavimas individualizuoti taikomą viešosios teisės sankciją neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje įtvirtintam asmenų lygybės prieš įstatymą principui. Priešingai – tik individualizuojant sankciją galima užtikrinti teisės socialinį efektyvumą, ugdyti žmonių pasitikėjimą valstybe ir jos teisine sistema bei pasiekti pagrindinį teisinio reguliavimo tikslą demokratinėje valstybėje – teisingumo įtvirtinimą“.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartyje (priimta civilinėje byloje J. R. – Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Nr. 3K-3-155/2001) teisėjų kolegija, iš dalies panaikindama apeliacinės instancijos Teismo sprendimą, kuriuo, atsižvelgiant į

⁷⁵ Žilys J. Konstitucinio Teismo aktai teisės šaltinių sistemoje // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2000, Nr. 17(9). P. 72–78.

⁷⁶ Urbaitis R. K. Konstitucinio Teismo nutarimų poveikis bylų nagrinėjimo teismuose praktikai // <http://www.lrkt.lt/PKonferencijose/02.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-02-03.

ieškovo visuomeninę ir socialinę padėtį, priteistos žalos dydis buvo sumažintas, konstatavo, kad „nei Civilinis kodeksas, nei Įstatymo (Žalos, padarytos neteistais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymas) 7 straipsnio 7 dalis nenumato asmens socialinės ar visuomeninės padėties kaip kriterijaus, kuriuo remiantis būtų galima mažinti atlygintinos žalos dydį. Teisėjų kolegija sutinka su kasacinio skundo argumentais, kad tokie kriterijai yra diskriminaciniai, taigi pažeidžiantys Konstitucijos 29 straipsnyje ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 14 straipsnyje įtvirtintą asmenų lygiateisiškumo principą“⁷⁷.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija nutartyje (priimta civilinėje byloje R. A. – AB „Pagirių šiltnamiai“, Nr. 3K-3-747/2003) panaikindama apeliacinės instancijos sprendimą, dėl neteisėto atleidimo iš darbo ir įpareigojimo suteikti atostogas vaiko priežiūrai, konstatavo, kad buvo pažeista Europos socialinės chartijos 27 straipsnis, kuris numato suteikti galimybę bet kuriam iš tėvų gauti atostogas vaiko priežiūrai. Ši norma yra tėvų lygiateisiškumo ir jų nediskriminavimo principų išraiška. Kartu pažeistas ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalis, kuri įtvirtina vieną svarbų teisės principą, be kurio visų asmenų lygybės principas nebūtų realus – diskriminacijos draudimą (minėta norma draudžia diskriminaciją lyties pagrindu)⁷⁸.

Kitoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartyje (priimta baudžiamojoje byloje Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro pavaduotojas – nuteistųjų A. M. ir M. G., Nr. 2K-572/2004) teisėjų kolegija pažymėjo, kad „Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalis tiesiogiai draudžia diskriminaciją – valinį asmens teisių suvaržymą arba atleidimą nuo būtinų pagal įstatymą pareigų (privilegijos teikimas)“⁷⁹.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija nutartyje (priimta civilinėje byloje A. S. – turistinė įmonė „Vilnis“, Nr. 3K-7-1/2007), atsižvelgdama į Konstitucinio Teismo 2001 m. gruodžio 18 d. nutarimą, pažymėjo, kad „Konstitucijoje garantuota teisė gauti teisingą apmokėjimą už darbą yra tiesiogiai susijusi su visų asmenų lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms principu <...>“⁸⁰.

Lygiateisiškumo principas (asmens lygybės principas), kaip ir kiti konstituciniai principai, turi būti aiškinami, taikomi ir interpretuojami neatitraukiant nuo viso Konstitucijos teksto, nes Lietuvos Respublikos Konstitucijos 6 straipsnio pirmojoje dalyje yra nustatyta, kad Konstitucija yra

⁷⁷ Urbaitis R. K. Konstitucinio Teismo nutarimų poveikis bylų nagrinėjimo teismuose praktikai // <http://www.lrkt.lt/PKonferencijose/05.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-02-03.

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2003 m. birželio 25 d. nutartis Nr. 3K-3-747/2003.

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2004 m. lapkričio 9 d. nutartis Nr. 2K- 572/2004.

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2007 m. vasario 5 d. nutartis Nr. 3K-7-1/2007.

vientisas ir tiesiogiai taikomas aktas. Konstitucinis Teismas savo aktuose ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą. Teisę taikančios institucijos turi paisyti asmenų lygiateisiškumo reikalavimo, o panašios bylos turi būti sprendžiamos panašiai⁸¹.

⁸¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708.

3. LYGIATEISIŠKUMO PRINCIPO INTERPRETAVIMO LYGINAMOJI ANALIZĖ LIETUVOS RESPUBLIKOS IR KITŲ ŠALIŲ KONSTITUCINĖJE JURISPRUDENCIJOJE

3.1. Lygiateisiškumo principo interpretavimas kitų šalių konstitucinėje jurisprudencijoje

Lygiateisiškumo principas gan dažnai interpretuojamas kitų šalių konstitucinių teismų jurisprudencijoje. Tai atsispindi priimtuose kitų šalių sprendimuose. Šiame poskyryje bendrais bruožais aptarti lygiateisiškumo principo interpretavimo tam tikri aspektai, kurie dažniausiai atsispindi kitų šalių konstitucinių teismų jurisprudencijoje interpretuojant konstitucinį lygiateisiškumo principą, palyginami šio principo interpretavimo aspektai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir kitų šalių jurisprudencijose.

Lygiateisiškumo principas ir lygi balsavimo teisė. Slovėnijos Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad Konstitucijos 43.1 straipsnis nustato, jog teisė balsuoti yra universali ir lygi („Balsavimo teisė turi būti visuotinė ir lygi“). 1996 m. birželio 13 d. sprendime⁸², Teismas nusprendė, kad balsavimo teisė reiškia, jog kiekvienas rinkėjas turi tą patį skaičių balsų ir lygybę, kad visų rinkėjų balsai turi tą pačią vertę (reikšmę). Jis pridūrė, kad proporcinga rinkimų sistema, kurioje vietos yra paskirstytos proporcingai už kiekvieną kandidatą, esantį sąraše, skaičių, užtikrina, kad kiekvienas balsavimas yra vienodos svarbos (reikšmės, svorio), ir kad bet kuriuo nukrypimu nuo proporcingumo principo rinkimų sistemoje gali būti kėsinama į balsavimo teisės lygybę. Slovėnijos Konstitucinis Teismas pabrėžia, kad interpretuoti lygiateisiškumo principo nereikėtų pernelyg siaurai. Kiekvienas rinkėjas turi turėti (galėti daryti) tokį pat poveikį rinkimų rezultatams ar rinkimų sistemai, siekiant užtikrinti visiško proporcingumo tarp laimėjusių balsų ir skiriamų vietų. Be to, lygaus balsavimo teisės principas nereiškia, kad visos politinės partijos turi gauti vienodą balsų skaičių, pakankama, kad politinėms partijoms yra garantuojamos tokios pat galimybės iš anksto gauti vietą arba vietas.

1996 m. sausio 25 d. byloje Slovėnijos Konstitucinis Teismas⁸³ pažymi, kad lygaus balsavimo teisės principas išplaukia iš bendro principo ir lygybės prieš įstatymą principo, nors dėl ypatingos reikšmės ji turi specifinių ypatumų. Lygaus balsavimo teisių principas reiškia, kad kiekvienas rinkėjas turi teisę atiduoti savo balsą ir kad kiekvienas rinkėjas turi balsuoti pats, turi vienodos svarbos (reikšmės, svorio) įtaką rinkimų rezultatams.

⁸² SLO-2000-1-001; 09-03-2000; U-I-354/96; Uradni list RS (Official Gazette), 31/2000; Odločbe in sklepi ustavnega sodisca (Official Digest), IX, 2000 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

⁸³ SLO-1996-1-002; U-I-106/95; 25/01/1996 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

Vengrijos Konstitucinis Teismas 2005 m. birželio 17 d. sprendime⁸⁴ pripažino, kad skirtumo tarp balsuotojų, užregistruotų atskirose balsavimo apygardose, skaičiaus dvigubinimas neatitinka lygiateisiškumo principo balsavimo teisėje. Tokiais atvejais skirtumas tarp balsuotojų skaičiaus būna toks didelis, kad jis tampa konstituciškai nepriimtinas esant bet kokioms aplinkybėms. Vengrijos Konstitucinis Teismas konstatavo, kad pagal lygiateisiškumo principą balsavimo teisėje reikalaujama, jog kiekvienas rinkėjas, esant normalioms aplinkybėms, turi teisę tik į vieną balsą. Lygios balsavimo teisės ir rinkimų rūšys yra užtikrinamos tam tikrų procedūrinių teisių, kurios yra susijusios su visų piliečių balsavimu. Pasak Vengrijos Konstitucinio Teismo, lygybė ir balsavimo teisė turi būti vertinama skirtingai proceso prasme.

Diskriminacijos draudimas. Slovėnijos Konstitucinis Teismas 1999 m. lapkričio 11 d. sprendime⁸⁵ nurodo, kad nė vienas asmuo negali būti diskriminuojamas ar jam teikiama pirmenybė tik dėl jo lyties. Tačiau taip leidžiama diferencijuoti dėl lyties, jei tokiu diferencijavimu siekiama nustatyti faktinę lyčių lygybę, kai egzistuoja objektyvūs ar biologiniai funkciniai skirtumai tarp jų. Skirtingas požiūris į moteris ir vyrus yra pateisinamas, kai atsižvelgiama į socialinę padėtį, kurią lemia Konstitucijos principas, ji panaikina nepatogumus, kurie tradiciškai ir istoriškai kilę ir suformavę skirtingus socialinius vaidmenis tarp vyrų ir moterų. Teisės aktų leidėjas tokius skirtumus, pavyzdžiui, pensijų draudimo srityje, gali kompensuoti.

Konstitucinis kiekvieno asmens lygiateisiškumo įstatymui principas nereiškia, kad įstatymai formaliai sukuria lygiateisiškumą ten, kur nėra objektyvaus (prigimtinio) lygiateisiškumo. Svarbiausia yra realus lygiateisiškumas tarp lyčių.

Nagrinėjamu atveju, diferencijavimo kriterijus yra lytis, kuri yra viena iš asmeninių aplinkybių, nustatytų Konstitucijos 14.1 straipsnyje. Konstitucijos 14.1 straipsnio (Slovėnijoje kiekvienam garantuojamos vienodos žmogaus teisės ir pagrindinės laisvės, nepriklausomai nuo tautybės, kilmės, rasės, lyties, kalbos, religijos, politinių ir kitų įsitikinimų, materialinės padėties, gimimo, išsilavinimo, socialinio statuso, neįgalumo ar kitų asmeninių aplinkybių. Įstatymui visi asmenys lygūs) nuostata apsaugo nuo diskriminacijos.

Lenkijos Konstitucinio Tribunolo (toliau Tribunolas) 1996 m. rugsėjo 3 d. sprendime⁸⁶ dėl Privatizavimo įstatymo atitikties Konstitucijai (lygybės principui) pažymėta, kad lygiateisiškumo

⁸⁴ HUN-2005-2-002; 17-06-2005; 22/2005; Magyar Közlöny (Official Gazette), 2005/81 //

<http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

⁸⁵ SLO-1999-3-007; 11-11-1999; U-I-298/96; Uradni list RS (Official Gazette), 98/99; Odločbe in sklepi ustavnega sodisca (Official Digest), VIII, 1999 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

⁸⁶ POL-1996-3-013; K 10/96; 03/09/1996 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

(lygybės) principas nagrinėjamo Įstatymo atveju (Lenkijos Konstitucijos 67 str. 2 d. „Pilietis, neturintis darbo ir neturintis galimybės gauti paramą, turi teisę į socialinę apsaugą, kurios taikymo sritys turi būti apibrėžtos įstatymu“) reiškia, jog visos teisės normos turinčios teisiškai svarbias funkcijas vienodo laipsnio adresatams turi būti traktuojamos vienodai (1998 m. kovo 3 d. sprendimas U 7 / 87, 14 ir daugelis vėlesnių sprendimų). Tribunolas pripažino, kad Privatizavimo įstatymo 31 straipsnis (dėl čekių privatizavimo. Įstatymas nustato, kad privatizuoti čekius turi galimybę tik Lenkijos piliečiai, kuriems sukakę 18 metų ir kurie yra įregistravę savo nuolatinę gyvenamąją vietą Lenkijoje) yra diskriminacinio pobūdžio ir pažeidžia lygybės principą, taip pat socialinio teisingumo principą, nes bendras privatizavimo tikslas buvo pasiūlyti dalį valstybės turto visiems, kurie prisidėjo savo darbu ir pastangomis, prie šio turto buvimo. Nėra pagrindo atskirti piliečius, atsižvelgiant į jų gyvenimo situaciją, t. y. benamiai jie ar ne. Šiandien benamiais gali būti ilgą laiką prieš tai išdirbę asmenys ir jie neturėtų būti kaltinami dėl jų trumpalaikio prisitaikymo prie naujos socialinės ir ekonominės tvarkos. Nėra pakankamai pagrindo laikyti šią grupę kaip vienalytę, toks požiūris prieštarauja socialinei tikrovei, taip pat socialinio teisingumo reikalavimams. Konstitucinė lygybės garantija negali būti taikoma tik tiems, kurie turi daug ir yra gerai „maitinami“.

Tribunolas 1999 m. vasario 24 d. sprendime⁸⁷ nurodo, kad Lenkijos Konstitucijos 32 straipsnyje, kuris numato, kad „Visi asmenys turi būti lygūs prieš įstatymą<...>. Niekas neturi būti diskriminuojamas <...>“, nurodytos sąvokos „visi asmenys“, „niekas“ neabejotinai yra plačios (plataus masto) sąvokos ir suprantamos (taikomos) ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims. Kalbant apie konstitucinės laisvės, teisės ir pareigas Lenkijos Konstitucijoje yra naudojamos skirtingos frazės, pavyzdžiui, „vyras“, „visi“, „kiekvienas“, „niekas“, „Lenkijos pilietis“, „pilietis“, „užsienietis“, „tėvai“, „šeima“, „motina“, „vaikas“, „vartotojai“, „naudotojai ir nuomininkai“. Visos skirtingos frazės negali būtų sutapatamos be pagrįstų priežasčių.

2001 m. lapkričio 12 d. sprendime⁸⁸ Tribunolas nurodo, kad sutinkamai su lygiateisiškumo principu, visi teisės normos adresatai, turintys tą patį „atitinkamą požymį“, turi būti vertinami pagal tas pačias taisykles, be diskriminacijos ar favoritizmo. Tribunolas pažymėjo, kad lygiateisiškumo taisyklė dažnai buvo jo sprendimų subjektas. Jis pažymėjo, kad lygiateisiškumo principas reiškia, jog norint įvertinti konkrečią nuostatą lygiateisiškumo taisyklės požiūriu, būtina įsitikinti, ar

⁸⁷ POL-1999-X-003; SK 4/98; 24/02/1999; SK. 4/98 //

<http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

⁸⁸ POL-2002-1-009; 12-11-2001; P 2/2001; Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (Official Gazette), 2001, no. 133, item 1507; Orzecznictwo Trybunalu Konstytucyjnego Zbiór Urzędowy (Official Digest), 2001, no. 8, item 249 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

subjektai yra panašūs, arba, ar jie skiriasi vienas nuo kito, taip pat ar jie labai panašūs, ir ar subjektų skirtinga padėtis neturi pagrįsto pagrindo.

2000 m. birželio 21 d. sprendime⁸⁹ Tribunolo nuomone, lygybės taisyklė nereiškia, kad bet koks teisinio statuso pakeitimas yra draudžiamas. Tokie pokyčiai atsiranda dėl nevienodos teisinės padėties prieš ir po naujų nuostatų įsigaliojimo. 2002 m. gruodžio 17 d. sprendime⁹⁰, Tribunolo nuomone, sprendimas, kuris nesuteikia 50 % nuolaidos mokesčiams už pasą, kai jį įsigyja studentai, nesimokantys dieniniame skyriuje, ir moksleiviai, nesimokantys dieninėse mokyklose, neatitinka konstitucinės lygiateisiškumo taisyklės. Kai į teisinę sistemą įvedamos išimtys (nuolaidos, privilegijos, lengvatos), šios lengvatos turi apimti visus asmenis, turinčius bendrą atitinkamą požymį.

Slovakijos Konstitucinio Teismo 2005 m. spalio 18 d. sprendime⁹¹ nurodoma, kad Slovakijos Vyriausybė kreipėsi į Slovakijos Konstitucinį Teismą, kad šis priimtų sprendimą dėl Įstatymo Nr. 365/2004 8.8 dalies vienos nuostatos atitikties Konstitucijai („antidiskriminacinis įstatymas“). Ji nustato: „norint užtikrinti galimybių lygiateisiškumą praktikoje ir remiantis lygiateisiško vertinimo principu, galima taikyti specialias patvirtintas priemones, kad būtų apsaugota nuo rasinės ar etninės kilmės problemų arba kad būtų kompensuota dėl šių problemų patirta žala. Vyriausybė teigia, kad tai gali pažeisti teisinio tikrumo ir lygiateisiško vertinimo principus. Ji taip pat kritikavo nuostatos formulavimą, kaip neaiškų ir sunkiai suprantamą, nes ji aiškiai nenusako specialių patvirtintų priemonių tikslo. Ji taip pat pažymėjo, kad nuostatoje nenurodytos tikslios sąlygos, kurioms esant gali būti taikomos specialios priemonės, o tai gali pažeisti Konstituciją. Slovakijos Konstitucinis Teismas patvirtino Vyriausybės prašymą ir konstatavo, kad ši antidiskriminacinio įstatymo nuostata prieštarauja Konstitucijai. Priimdamas sprendimą Teismas atsižvelgė į lygiateisiškumo ir antidiskriminacinius principus, kurie yra esminės tarptautinės žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos sudėtinės dalys (Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 7 straipsnis, Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 26 straipsnis ir Europos žmogaus teisių konvencijos 14 straipsnis).

⁸⁹ POL-2000-2-016; K 2/99; Dziennik Ustaw (Official Gazette), 04.07.2000, item 631 //

<http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

⁹⁰ POL-2003-1-011; U 3/02; Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (Official Gazette), 2003, no. 1, item 13; Orzecznictwo Trybunalu Konstytucyjnego Zbiór Urzędowy (Official Digest), 2002, no. 7, item 95 //

<http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

⁹¹ SVK-2006-1-001; 10-2005; PL. ÚS 8/04; Zbierka zákonov Slovenskej republiky (Official Gazette), 539/2005; Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky (Official Digest) //

<http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

Slovakijos Konstitucinis Teismas išaiškino lygiateisiškumo sąvoką, kuri suprantama taip, kad kiekvienas turi tokią pat vertę ir todėl nusipelno vienodo „rūpesčio“ ir pagarbos. Draudžiama bet kokia neteisinga diskriminacija. Tačiau, kai kuriose instancijose kai kurie žmonės gali gauti galutines priemones, pašalinančias atitinkamus trūkumus arba kliūtis bendrojo lygiateisiškumo principo kelyje. Bet kokios nuostatos, įvedančios teigiamas priemones, turi būti suformuluotos taip, kad jas būtų galima suprasti kaip nukrypimą arba neteisingą bendro lygiateisiškumo principo taikymą.

Daugumoje šalių diskutuojama, kokią lygiateisiškumo principo sampratą – subjektyviają ar objektyviają – pasirinkti. Pirmajai būdinga tai, kad atmetama diskriminacija pagal tiesiogiai išardytus kriterijus (lygybės, rasės, kalbos ir t. t.) galimybė. Pagal antrąją tai – bendras principas, apimęs pirmąją sampratą ir sykiu iškelias įstatymų pagrįstumo bei teisėtumo būtinybę⁹².

Lygiateisiškumo principo taikymas tiek fiziniams tiek juridiniams asmenims. Slovėnijos Konstitucinis Teismas 1993 m. kovo 4 d. byloje⁹³, remiantis lygiateisiškumo principu ir atsižvelgiant į tai, kad Konstitucija nenurodo skirtumo tarp fizinių ir juridinių asmenų, išskyrus užsieniečius, išsilyjant nuosavybę arba ribojant nuosavybės dydį, nusprendė, kad įstatymų leidėjas neturi konstituciškai pagrįsti priešasčių nei nelygiaverčiam fizinių ir juridinių asmenų vertinimui, nei nelygiaverčiam pačių juridinių asmenų vertinimui.

Lygiateisiškumo principas ir lyčių lygybė. Lenkijos Konstitucinis Tribunolas⁹⁴ nurodo, kad lygybės principas glaudžiai susijęs su lyčių lygybe, t. y. nurodoma, kad iš Lenkijos Konstitucinio Tribunolo sprendimų galima išskirti dvi kryptis. Pirmą, vyrai ir moterys negali būti vertinami taip skirtingai, jog jiems nebūtų taikoma bendra taisyklė, kad panašūs subjektai turi būti vertinami vienodai. Jų situacija gali būti vertinama skirtingai tik tada, jei toks skirtingas vertinimas gali būti pagrįstas reikšmingais konstituciniais argumentais. Antra, atitinkamų pareigų paskyrimas moterims, jeigu tokios pareigos taip pat nepaskiriamos ir vyrams, visada turi būti vertinamas atsižvelgiant į lygiateisiškumo principą. Lenkijos Konstitucinis Tribunolas pabrėžė, kad konstitucinė vyrų ir moterų lygiateisiškumo garantija siejasi su profesiniu lygiateisiškumu, taip pat ir įsidarbinimo galimybėmis. Todėl nuostatos, kurios leidžia moteriai, valstybės tarnautojai, nesuteikti galimybes

⁹² Favoreu L. Konstituciniai teismai. – Vilnius: Garnelis, 2001. P. 76.

⁹³ U-I-25/92; Uradni list RS (Official Gazette); 13/93; Odloče in sklepi ustavnega sodisca (Official Digest), II, 1993 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

⁹⁴ POL-1997-S-002; 29-09-1997; K 15/97; Orzecznictwo Trybunalu Konstytucyjnego Zbiór Urzędowy (Official Digest), 1997, no. 3-4, item 37 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

tęsti savo profesinės veiklos ta pačia apimtimi, kokia yra suteikta vyrui, sudaro diskriminacinį elementą ir todėl prieštarauja Konstitucijai“.

Lygiateisiškumo principo vertinas teisminio proceso lygybės atžvilgiu. 1998 m. rugsėjo 3 d. sprendime⁹⁵ Čekijos Konstitucinis Teismas nurodė, kad šalių lygiateisiškumo principas yra esminis procesinio teisingumo principas. Jis įtvirtintas Pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių chartijos 37.3 straipsnyje („Teismo proceso metu visos šalys yra lygios“) ir Konstitucijos 96.1 straipsnyje („Visos šalys teisminio proceso metu yra lygios“) bei įtrauktas į daugelį procesinių įstatymų nuostatas. Civilinio proceso kodekso 18 skyrius eksplicitiškai suteikia proceso šalims (t. y. teismų pareiga užtikrinti šalims vienodas sąlygas) vienodas galimybes įrodinėti savo teises. Todėl jeigu nuostata dėl atleidimo nuo mokesčių yra suformuluota bendrai, kaip leidimas, kurio gali prašyti visos šalys, ją aiškinant remiantis lygiateisiškumo principu, ši nuostata turi būti taikoma ir juridiniams asmenims.

2007 m. vasario 6 d. sprendime⁹⁶ Italijos Konstitucinis Teismas lygiateisiškumo principą vertina teisminio proceso lygybės atžvilgiu. Konstitucinis teismas pažymėjo, kad „Konstitucijoje įtvirtintų vertybių sistemoje, lygiateisiškumo principas teisme nebūtinai nustato vienodų galių ir teisių pasiskirstymą tarp teismo proceso dalyvių. Ypač įstatymuose nustatytų apeliacijų atveju – be Parlamento išankstinės nuomonės, paminėtos anksčiau, atlikti bendrą apskūstos institucijos vaidmens ir struktūros reviziją – kaltinamajam ir prokurorui neturi reikšmės apeliacijos struktūra ir galimybės, – tai nepažeidžia lygiateisiškumo principo, jeigu jis veikia pagal racionalumo reikalavimus, kartu su pakankamumo ir proporcingumo nuostatomis“.

Asmenų lygybė prieš įstatymą. 2007 m. rugsėjo 26 d. sprendime⁹⁷ Estijos Konstitucinės priežiūros kolegija (toliau Kolegija), tirdama lygiateisiško principo vertinimą įstatymuose, kylančiam iš Konstitucijos 12.1 straipsnio („Įstatymui visi asmenys lygūs. Nei vienas negali būti diskriminuojamas tautybės, rasės, spalvos, lyties, kalbos, kilmės, tikėjimo, politinių ar kitų įsitikinimų, finansinės ar socialinės padėties pagrindu ar dėl kitų priežasčių“) ir iš bendrųjų Europos teisės principų, pažymėjo, kad „lygiateisiškumo principas įstatymuose reikalauja, kad įstatymai vienodai vertintų visus asmenis, kurių padėtis yra panaši, ir kad jie išreikštų realaus lygiateisiškumo idėją: lygiaverčiai turi būti vertinami vienodai, o nelygiaverčiai – skirtingai. Tačiau Kolegija

⁹⁵ CZE-1998-3-012; 03-09-1998; IV. US 13/98 //

<http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

⁹⁶ ITA-2007-X-001; 26/2007; 06/02/2007 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

⁹⁷ EST-2007-3-004; 26-09-2007; 3-4-1-12-07; Petition of the Tallinn Administrative Court of 9 May 2007 to review the constitutionality of Section 15.2.6 of the Value Added Tax Act; Riigi Teataja III (RTIII) (Official Gazette) 2007, 32, 259, www.riigikohus.ee // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

pastebėjo, kad ne visos skirtingo lygiaverčių vertinimo instancijos prilygsta lygiateisiškumo teisės laužymui. Skirtingo lygiaverčių vertinimo draudimas pažeidžiamas, kai grupė asmenų arba situacija vertinama nevienodai sprendimo pagrindu, t. y. kai tokia diferenciacija neturi pagrįsto pateisinimo. Esant pagrįstiems ir atitinkamiems pagrindams, nelygiateisiškas vertinimas įstatymuose yra pateisinamas“.

1999 m. gegužės 19 d. sprendime⁹⁸ Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas nurodo, kad bendrasis lygybės principas („Visi asmenys prieš įstatymą yra lygūs“) reikalauja, kad visą darbo dieną ir ne visą darbo dieną dirbantys darbuotojai turi būti traktuojami vienodai. 2004 m. kovo 9 d. sprendime⁹⁹ pažymima, kad praktikoje teisės normų neefektyvumas nebus automatiškai pažeidžiantis lygybės prieš įstatymą principą.

Lenkijos Konstitucinis Tribunolas 1996 m. rugsėjo 3 d. sprendime¹⁰⁰ pažymėjo, kad lygybės prieš įstatymą principas reiškia, kad su visais teisės normų turėtojais lygiaverčiais klausimais turi būti elgiamasi vienodai, visus teisės normų subjektus, turinčius tinkamą lygiavertį teisinį statusą, reikia vertinti vienodai. Lygybės principas yra lygybė prieš įstatymą (procesinio lygiateisiškumo), taip pat lygybė teisėje. Lygybės principas turėtų būti laikomas vienu iš pagrindinių Konstitucijos principų. Tai yra pagrindinė (svarbiausia) taisyklė, kuri susijusi su visomis piliečių teisėmis, laisvėmis ir pareigomis.

2002 m. gruodžio 18 d. sprendime¹⁰¹ Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas nurodo, kad lygybės prieš įstatymą principas įpareigoja įstatymą visiems traktuoti vienodai. Pranašumas prieš įstatymą prieštarauja lygybės principui, t. y. negali būti suteiktas pranašumas grupei asmenų neleidžiant jais pasinaudoti kitoms asmenų grupėms nesant įstatyme numatytų priešasčių diferenciacijai.

Dėl lygybės principo pažymėtina, kad Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas juo labai dažnai remiasi, bet „konstituciniai skundai ir teismų kreipimaisi, pagrįsti vien lygybės principo pažeidimu, buvo tenkinami santykinai retai“. Vokietijos Federacinėje Respublikoje, kaip ir kitose

⁹⁸ GER-2000-2-012; 19-05-1999; 1 BvR 263/98 //

<http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

⁹⁹ GER-2004-1-003; 09-03-2004; 2 BvL 17/02; 2004, 73-89 //

<http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

¹⁰⁰ POL-1996-3-013; K 10/96; 03/09/1996 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

¹⁰¹ GER-2003-2-010; 18-12-2002; 2 BvR 367/02 //

<http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

šalyse, kyla labai svarbi problema: kaip apsaugoti diskrecinę įstatymų leidėjo galią, vengiant pernelyg griežtai taikyti lygybės principą¹⁰².

Diferenciacijos (apribojimų) galimumas. 1995 m. sausio 10 d. sprendime¹⁰³ pažymima, kad atsižvelgdamas į nusistovėjusią teismų praktiką Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas nusprendė, jog bendrasis lygybės principas, nustato skirtingus teisės apribojimus savo nuožiūra, priklausomai nuo dalyko. Lygybės principas svyruoja nuo atsitiktinio (savivalės) draudimo iki proporcingumo reikalavimo. Prancūzijos Konstitucinė Taryba 1996 m. gruodžio 30 d. sprendime¹⁰⁴ pažymi, kad lygybės principas nekliudo diferencijuoti suteikiant mokesčių lengvatas, tačiau jos turi būti pagrįstos vertinimo kriterijais, kad būtų objektyvios ir racionalios, atsižvelgiant į tikslus, pačia situacija.

Atliekama lyginamąja analize siekiama nustatyti lygiateisiškumo principo interpretavimo konstitucinių teismų jurisprudencijoje ypatumus ir apimtį. Atsižvelgiant į tai, kad lygiateisiškumo principas vienas iš dažniausiai interpretuojamų principų konstitucinių teismų jurisprudencijoje ir į jo paplitimą, universalumą ir plačią sąsają su kitais konstituciniais principais ir nuostatomis, lygiateisiškumo principas konstitucinių teismų jurisprudencijoje įgauna vis platesnę interpretavimo apimtį.

Galima išskirti tiek bendrų, tiek skirtingų aptariamo principo interpretavimo ypatumų konstitucinių teismų jurisprudencijose. Pastebėta, kad lygiateisiškumo principo interpretavimo apimtis ir universalumas atsiskleidžia ne tik nuo jo bendros sampratos ir bendrų interpretavimo ypatumų, tačiau ir nuo atskiros bylos aplinkybių ir nuostatų, kurios yra aptariamoms, analizuojamos konstitucinių teismų jurisprudencijoje. Jokiu būdu negalima teigti, kad vienos ar kitos šalies konstitucinio teismo interpretacija minėto principo atžvilgiu yra visiškai skirtinga. Reikia atsižvelgti ir į kiekvienos šalies konstitucijos nuostatas, kurios tik iš dalies skiriasi viena nuo kitos (vertinant lygiateisiškumo, asmens lygybės principą) ir kai kur yra platesnės prasmės.

Peržiūrint ir vertinant lygiateisiškumo principo interpretacijas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje atkreiptas dėmesys į tai, kad vertinant lygiateisiškumo principą lyčių lygybės (nediskriminavimo) atžvilgiu, tokio pobūdžio nutarimų Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose nebuvo rasta. Kitų šalių konstitucinių teismų jurisprudencijoje

¹⁰² Favoreu L. Konstituciniai teismai. – Vilnius: Garnelis, 2001. P. 63.

¹⁰³ GER-1995-1-004; 10-01-1995; 1 BvL 20/87, 1 BvL 20/88; Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts (Official Digest), 91, 389; Europäische Grundrechte Zeitschrift, 1995, 424; Neue Juristische Wochenschrift, 1995, 1341 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

¹⁰⁴ FRA-1996-3-008; 30-12-1996; 96-385 DC; Finance Act 1997 (Loi de Finances); Journal officiel de la République française - Lois et Décrets (Official Gazette), 31.12.1996, 19557 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

lyčių lygybės vertimas lygiateisiškumo (gal labiau asmenų lygybės) principo atžvilgiu yra labai populiarus (dažnas). Tai viena iš pagrindinių ir svarbiausių interpretavimo sričių ir tai atsispindi kitų šalių konstitucijų teismų jurisprudencijoje (to negalima pasakyti apie Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudenciją).

Ypač dažnai ją taiko Lenkijos Konstitucinis Tribunalas. Atsižvelgiant į tai, kad tradiciškai akivaizdūs skirtumai laikomi tarp vyrų ir moterų, daugelyje šalies regionų buvo nustatytas skirtingas privalomas pensinis amžius. 1991 m. pradžioje Lenkijos Konstitucinis Tribunalas panaikino pensinio amžiaus skirtumą tarp moterų ir vyrų¹⁰⁵. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas 2007 m. rugsėjo 26 d. nutarime (dėl „<...> prievolės mokėti socialinio draudimo įmokas priklausomai nuo asmens gaunamų pajamų metinės sumos, kad asmenims, draudžiamiesiems valstybiniu socialiniu draudimu, bet turintiems pajamų iš individualios veiklos, būtina mokėti įnašus pensijai gauti ir kad nuo socialinio draudimo įmokų mokėjimo atleidžiami tik asmenys, draudžiami valstybiniu socialiniu draudimu <...>“) konstatavo, kad įstatymų leidėjas, nustatydamas, kokiems asmenims skiriama ir mokama pensija, pensijos skyrimo ir mokėjimo pagrindus bei sąlygas, taip pat šios pensijos dydžius, yra saistomas konstitucinio socialinės darnos imperatyvo, konstitucinių teisingumo, protingumo ir proporcingumo principų; taip pat būtina paisyti konstitucinio visų asmenų lygybės principo, draudžiančio diskriminaciją bei privilegijas, įpareigojančio vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžiančio iš esmės tokius pačius faktus savavališkai vertinti skirtingai, tačiau nepaneigiančio to, kad įstatyme tam tikroms asmenų kategorijoms, kurių padėtis skiriasi, gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas; diskriminacija ar privilegijomis nelaikytinas toks diferencijuotas teisinis reguliavimas, kuris taikomas tam tikroms vienodais požymiais pasižyminčių asmenų grupėms, jeigu taip siekiama pozityvių, visuomeniškai reikšmingų tikslų; konstitucinis visų asmenų lygybės prieš įstatymą principas būtų pažeidžiamas, jei tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas¹⁰⁶.

Vengrijos Konstitucinis Teismas į lyčių diskriminaciją pažvelgė šiek tiek kitokiame kontekste, t. y. tiesiogiai apeliavo į „pozityviają diskriminaciją“ moterų naudai (buvo atmesti vyrų

¹⁰⁵ Sadurski W. Rights before court: A study of Constitutional Courts in Postcommunist states of Central and Eastern Europe. – Dordrecht: Springer, 2008. P. 200.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. rugsėjo 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 straipsnio (2004 m. lapkričio 4 d. redakcija) 3 dalies, 8 straipsnio (2004 m. lapkričio 4 d. redakcija) 2 dalies, 34 straipsnio (2002 m. liepos 4 d., 2003 m. spalio 7 d. redakcijos) 3, 4 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 102-4171.

skundai, kuriuose teigiama, kad egzistuoja lyčių diskriminacija dėl tarnybos armijoje: moterys neturi tarnauti armijoje ir tokiu būdu gauna „nelygią legalią naudą“. Teismas paaikškino kad šis skirtumas priylgsta „pozityviai diskriminacijai“, kuria siekiama didesnės lygybės. Vertinant homoseksualų diskriminaciją, reikia pažymėti, kad Vengrijos Konstitucinis Teismas buvo viena pirmųjų teisinių institucijų pasaulyje, tuo metu pripažinusi tos pačios lyties asmenų santuoką¹⁰⁷.

Daugumos Vidurio ir Rytų Europos konstitucijose uždrausta konkrečių grupių diskriminacija pagal bendrąsias lygybės nuostatas. Šios savybės yra labai panašios: daugumoje konstitucijų yra bendras diskriminacijos draudimas dėl rasės, lyties ir religijos; visoms, išskyrus keletą, bendras diskriminacijos draudimas dėl kalbos, politinių pažiūrų ir socialinio statuso; ir visoms, nors ir ne visose paminėta, diskriminacija dėl pilietybės (tautybės). Kitos dažnai išvardytos priežastys apima diskriminacijos draudimą pilietybės, turto ir etninės ar kitokios kilmės (rūšies) diskriminaciją. Mažiau minimos konstitucinėse nuostatose diskriminacijos draudimas dėl kilmės ir išsilavinimo. Taip pat reikėtų paminėti ir homoseksualų diskriminaciją (šeimos ir paveldėjimo teisės srityse: pavyzdžiui, neįmanoma teisiškai užregistruoti tos pačios lyties asmenų santuokų, ir tokiu būdu jų gyvenimo santykiuose atsisakoma „šeimos nario“ statuso mokesčių, paveldėjimo, socialinės paramos srityse)¹⁰⁸. Pažymima, kad vertinant ir lyginant Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje lygiateisiškumo principą, interpretuojamą lyčių diskriminacijos atžvilgiu, pastebėta, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismas šioje srityje nėra pažengęs.

Taip pat pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas lygiateisiškumo principą pradėjo interpretuoti tik nuo 1993 metų. Šio principo interpretavimo srityje labai pažengęs Lenkijos Konstitucinis Tribunolas. Lygiateisiškumo principo interpretacija viena iš labiausiai taikomų jo sprendimuose. Ypatingas dėmesys skiriamas Italijos Konstituciniam Teismui, kuris lygybės principui suteikė ypatingą vietą tarp saugomų konstitucinių teisių net nuo 1956 metų.

Nepaisant esančių skirtumų, nėra sudėtinga rasti daug bendro tarp Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir kitų šalių jurisprudencijos interpretuojant aptariamą principą. Galima išskirti šiuos *lygiateisiškumo principo interpretacijos bendrus požymius, kurie sutampa su kitų šalių interpretacija konstitucinių teismų jurisprudencijoje*:

- lygiateisiškumo principas laikomas vienu iš pagrindinių konstitucinių principų;
- lygiateisiškumo principo samprata – kaip principo, įpareigojančio įstatymą visiems traktuoti vienodai;

¹⁰⁷ Sadurski W. Rights before court: A study of Constitutional Courts in Postcommunist states of Central and Eastern Europe. – Dordrecht: Springer, 2008. P. 200-201.

¹⁰⁸ Ten pat.

- lygiateisiškumo principas taikytinas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims;
- „pozityvios diskriminacijos“ galimumas;
- vienodų socialinių santykių dalyvių vienodas traktavimas teisės atžvilgiu;
- nuostatos, kad lygybės prieš įstatymą principas reiškia, jog su visais teisės normų turėtojais lygiaverčiais klausimais turi būti elgiamasi vienodai, egzistavimas;
- lygiateisiškumo principo suvokimas kaip asmenų nediskriminavimo ir privilegijų neteikimo principo;
- lygiateisiškumo principas kaip procesinio lygiateisiškumo principas;
- diskriminacijos negalimumas dėl lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų pagrindu ir pan.

Išskirti skirtumai ir panašumai interpretuojant lygiateisiškumo principą yra tik siauro pobūdžio, nes norint išsamiau atskleisti analizuojamo principo interpretacijos skirtumų, panašumų ypatumus kitų šalių konstitucinių teismų jurisprudencijoje, reikėtų šiam tikslui skirti atskirą temą ir darbo uždavinius formuluoti kitokiu aspektu.

3.2. Europos Žmonių Teisių Teismo, Europos Teisingumo Teismo ir kitų valstybių jurisprudencijos (doktrinos) taikymas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje aiškinant lygiateisiškumo principą

Aiškindamas Konstituciją, Konstitucinis Teismas negali ignoruoti to fakto, kad esama ne tik nacionalinės teisinės tvarkos, bet ir supranacionalinės, kad kitų valstybių konstitucinėje jurisprudencijoje jau anksčiau gali būti rasta klausimų, analogiškų ar net visiškai identiškų tiems, kuriuos nagrinėja Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, sprendimai. Tiesioginės nuorodos į kitų nacionalinių ir supranacionalinių teismų sprendimus Konstitucinio Teismo nutarimuose yra retos; jeigu jos pateikiamos, tai ne tiek kaip argumentai, pagrindžiantys sprendimą, kiek kaip „ilustracijos“, parodančios, jog Konstitucinio Teismo sprendimas vienu ar kitu klausimu nėra išskirtinis. Kitų valstybių nacionalinių konstitucinių teismų jurisprudencija, taikant lyginamąjį (konstitucinės) teisės aiškinimo metodą, Konstitucinio Teismo aktuose cituojama pabrėžtinai retai. Kur kas dažniau Konstitucinio Teismo nutarimai „ilustruojami“ nuorodomis ne į kitų valstybių teismų jurisprudenciją, bet į jų konstitucijas ar kitus teisės aktus (pirmiausia įstatymus).

Konstitucinio Teismo sprendimams ir konstitucinei doktrinai tiesioginę ar netiesioginę įtaką daro Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Europos Bendrijos (toliau

EB), Europos Sąjungos (toliau ES) teisė. Kai kuriuose nutarimuose Konstitucinis teismas atsižvelgė į Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją. Pažymėtina, kad ilgainiui Konstitucinio Teismo nutarimuose tiesioginės nuorodos į Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją ir ją aiškinančią Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją tapo įprastu dalyku, o žmogaus teisių bylose – tarsi privalomu. Į EB, ES teisę Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje apeliuojama kur kas mažiau. Jurisprudencijoje visiškai nėra nuorodų į EB, ES pirminę teisę ir tik kelis kartus užsimenama apie EB, ES antrinę teisę. Nuorodų į Europos Teisingumo teismo jurisprudenciją taip pat beveik nėra. Tačiau tai nereiškia, kad ji neanalizuojama ar į ją neatsižvelgiama. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad bendrieji teisės principai, kaip antai: proporcingumas, teisinis tikrumas, teisėtų lūkesčių apsauga, asmenų lygybė ir nediskriminavimas, taip pat principai, kuriais grindžiamas procesinių teisių įtvirtinimas (teisė būti išklausytam, teisė į gynybą, efektyvi teisminė gynyba ir kt.) ir privatumo apsauga ir kt. yra formuojami labai panašiai kaip ir Europos Teisingumo Teismo jurisprudencijoje¹⁰⁹.

Galima pastebėti, kad Europos Sąjungos teisės dimensija – vienas iš Konstitucinio Teismo vartojamų konstitucingumo vertinimo matų, tačiau interpretuojant šalies Konstituciją jam kol kas tenka tik papildomo interpretavimo elemento reikšmė, Europos Sąjungos teisė yra tik Konstitucinio Teismo „įkvėpimo“ šaltinis. Vis dėlto Konstitucinis Teismas suvokia, jog konstitucinės normos interpretuotinos atsižvelgiant į Europoje vykstantį integracinį procesą ir tai yra sąmoningos konstitucinio reguliavimo ir europinės integracijos koreliacijos paieškos¹¹⁰.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalis nustato, kad tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, – taigi ir Europos žmogaus teisių konvencija, – yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Tačiau Europos žmogaus teisių konvencijos nuostatų prasmė atskleidžia Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją, todėl Lietuva, tiesiogiai taikydama ratifikuotas tarptautines sutartis, remiasi ir Strasbūro teismo jurisprudencija. Tai iliustruoja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas, kuriuo jis Lietuvos Respublikos teismams nurodė, kad taikydami teisės aktus jie turi vadovautis Europos Žmogaus Teisių Teismo priimtais sprendimais, kuriais aiškinamos Europos žmogaus teisių konvencijos nuostatos bei jų taikymo klausimai. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2000 m. gegužės 8 d. nutarime pabrėžė, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, kaip teisės aiškinimo šaltinis, yra aktuali ir Lietuvos teisės aiškinimui bei taikymui.

¹⁰⁹ Kūris E. Ekstranacionaliniai veiksniai Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui aiškinant konstituciją // Teisė: mokslo darbai. 2004, t. 50, P. 78-93.

¹¹⁰ Lapinskas K. Europos Tarptautinių teismų ir nacionalinių Konstitucinių teismų jurisdikcijos ir jurisprudencijos sąlyčio problemos // <http://www.lrkt.lt/PKonferencijose/06.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-02-03.

Lietuvos Konstitucinis Teismas sistemingai remiasi tarptautinių konvencijų ir kitų tarptautinių teisės aktų nuostatomis, įskaitant ir Strasbūro teismo jurisprudenciją. Daugelis konstitucinių teismų teigia, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai jų neįpareigoja, tačiau dar daugiau konstitucinių teismų pažymi, kad šio teismo jurisprudencija turi didelę įtaką tuomet, kai nagrinėjamas nacionalinėje teisėje nustatytų pagrindinių teisių turinys ir galimų jų apribojimų apimtis¹¹¹.

Siekiant atskleisti, kokių mastu Konstitucinis Teismas remiasi kitų šalių konstitucinių teismų, Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, Europos žmogaus teisių konvencijos, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir EB/ES teisės nuostatomis interpretuojant lygiateisiškumo principą, buvo peržiūrėti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriuose interpretuojamas lygiateisiškumo (lygybės) principas ir kuriuose Teismas papildomai remiasi prieš tai nurodyta praktika. Peržiūrėjus ir išanalizavus Konstitucinio Teismo nutarimus pastebėta, kad interpretuodamas lygiateisiškumo principą Konstitucinis Teismas kitų šalių konstitucinių teismų, Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, Europos žmogaus teisių konvencijos, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir EB/ES teisės nuostatomis remiasi daugiau aptardamas ne patį principą, o atskiras su bylos aplinkybėmis susijusias nuostatas. Taigi nėra daug nutarimų, kuriuose atsispindėtų tarptautinių konvencijų ir kitų tarptautinių teisės aktų nuostatos, interpretuojančios lygiateisiškumo principą. Trumpai aptarsime keletą nutarimų, kuriuose atsispindi tarptautinių teisės aktų nuostatos interpretuojant (aptariant) lygiateisiškumo principą.

Konstitucinis Teismas, siekdamas nustatyti, ar Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalis, 7 straipsnio 2 dalies 3 punktas ir 11 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad nusikalstamos veikos imitacijos modelį sankcionuoja generalinis prokuroras arba jo įgaliotas generalinio prokuroro pavaduotojas, neprieštarauja (prieštarauja) Lietuvos Respublikos Konstitucijai, rėmėsi tarptautiniais teisės aktais ir kito teismo jurisprudencija ir nurodė, kad „Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 10 straipsnyje nustatyta, kad „kiekvienas žmogus, remdamasis visiška lygybe, turi teisę į tai, kad jo byla viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir bešališkas teismas“. Tos pačios pagal savo esmę bei paskirtį nuostatos įtvirtintos ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje. Europos Žmogaus Teisių Teismas jau minėtoje *Teixeira de Castro* prieš Portugaliją byloje (nutarime buvo remiamasi ir kitomis bylomis, tačiau tai nebuvo tiesiogiai susiję su lygiateisiškumo principo interpretavimu) pažymėjo, kad procesas kaip visuma, įskaitant ir įrodymų surinkimo būdą, turi būti nepriklausomas

¹¹¹ Lapinskas K. Europos Tarptautinių teismų ir nacionalinių Konstitucinių teismų jurisdikcijos ir jurisprudencijos sąlyčio problemos // <http://www.lrkt.lt/PKonferencijose/06.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-02-03.

ir bešališkas, <...> nustatyti bendri nepriklausomumo ir nešališkumo reikalavimai skirti visų nusikaltimų rūšių tyrimo procesui: ir paprasčiausiam, ir sudėtingiausiam“. Pažymėta, kad nagrinėjamos bylos kontekste svarbi Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, susijusi su slaptųjų tyrėjų/agentų, taip pat slaptų tyrimo priemonių ir metodų naudojimu atskleidžiant nusikaltimus¹¹².

Kitame nutarime Konstitucinis Teismas, vertindamas procesinį lygiateisiškumą (ne lygiateisiškumą) ir juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę, nurodo, kad juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė numatyta daugelio Europos valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose, pavyzdžiui, Suomijos baudžiamajame kodekse, Prancūzijos baudžiamajame kodekse, Kroatijos juridinių asmenų atsakomybės už kriminalinius pažeidimus įstatyme, Airijos korupcijos prevencijos akte, Portugalijos, Belgijos baudžiamuosiuose įstatymuose. Konstitucinis Teismas nurodo, kad Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės įtvirtinimas Baudžiamajame kodekse yra susijęs „*inter alia*“ su įstatymų leidėjo siekiu Baudžiamojo kodekso nuostatas suderinti su iš tarptautinių dokumentų, „*inter alia*“ ES teisės kylančiais reikalavimais: Tarptautinės konvencijos dėl kovos su terorizmo finansavimu, Jungtinių Tautų konvencijos prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą, Baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos ir pan.¹¹³

Konstitucinis Teismas administracinių teisės pažeidimų bylų nagrinėjimą teisme iš esmės prilygino baudžiamųjų bylų nagrinėjimui teisme ir pažymėjo, kad teismas privalo būti lygiai teisingas visiems procese dalyvaujantiems asmenims, turi būti laikomasi proceso dalyvių lygiateisiškumo; nurodė, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas ne kartą yra pažymėjęs, jog, atsižvelgiant į teisės pažeidimo prigimtį (pobūdį), sankcijos už padarytą teisės pažeidimą griežtumą, administraciniai teisės pažeidimai savo esme yra prilyginami nusikalstamoms veikoms, o tai lemia visų Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje („Nustatant kiekvieno asmens pilietines teises ir pareigas ar jam pareikštą baudžiamąjį kaltinimą, jis turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama per įmanomai trumpiausią laiką lygybės ir viešumo sąlygomis pagal įstatymą sudaryto nepriklausomo ir nešališko teismo <...>“¹¹⁴) nustatytą garantijų taikymą¹¹⁵.

¹¹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198-1 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 39-1105.

¹¹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2009, Nr. 69-2798.

¹¹⁴ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. gegužės 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 256 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2008, Nr. 62-2353.

Dėl darbo užmokesčio minimumo nustatymo Konstitucinis Teismas paminėjo Tarptautinės darbo organizacijos 1970 m. birželio 22 d. rekomendaciją Nr. 135 „Dėl minimalaus darbo užmokesčio nustatymo, ypač atsižvelgiant į besivystančias šalis“, kurioje aiškinamos minėtos TDO konvencijos nuostatos: yra numatyta tiek galimybė nustatyti visiems vienodą minimalųjį darbo užmokestį, tiek galimybė minimalųjį darbo užmokestį diferencijuoti skirtingoms darbuotojų grupėms arba pagal skirtingus regionus, atsižvelgiant į pragyvenimo kaštų skirtumus šiuose regionuose (5 straipsnis). <...> Konsoliduotos Europos Bendrijos steigimo sutarties (toliau Sutartis) 39 straipsnyje (ex 48 straipsnyje), kuriame apibrėžiama darbuotojų judėjimo laisvė, yra „*inter alia*“ įtvirtinta, jog ši laisvė reiškia, kad įdarbinimo, darbo užmokesčio ir kitų darbo ir užimtumo sąlygų atžvilgiu panaikinama bet kuri valstybių narių darbuotojų diskriminacija dėl pilietybės. Sutartyje yra įtvirtinta principinė nuostata, kad esama esminio skirtumo tarp darbuotojų, dirbančių pagal samdos (darbo) sutartis, ir asmenų, kurie dirba valstybės tarnyboje – yra ES valstybių narių valstybės tarnautojai. Tokios principinės nuostatos laikomasi ir Europos Bendrijų Teisingumo Teismo jurisprudencijoje¹¹⁶. Ir tai nėra laikoma lygiateisiškumo principo pažeidimu.

Konstitucinis Teismas 2006 m. gruodžio 21 d. nutarime remiasi Europos Žmogaus Teisių Teismo 2000 m. rugsėjo 21 d. sprendimu, priimtame byloje *Tele 1 Privatfernsehgesellschaft mbH prieš Austriją* (*Cour eur. D. H., arrete Tele 1 Privatfernsehgesellschaft mbH c. Autriche du 21 septembre 2000, N° 32240/96P*). Šioje byloje nagrinėtu atveju valstybė, neišleisdama teisės akto, pagal kurį būtų leista suteikti licenciją įsteigti ir naudoti kokią nors kitą transliavimo stotį ir gauti dažnius kitiems asmenims, ne vien Austrijos transliavimo korporacijai, pažeidė Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau Konvencija) 10 straipsnį¹¹⁷ („Kiekvienas turi teisę laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus. Tai teisė laisvai laikytis savo nuomonės, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas, valdžios pareigūnų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų <...>“¹¹⁸). Teisės kiekvienam laisvai reikšti mintis ir įsitikinimus yra susijusi su lygiateisiškumo principu.

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. kovo 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos darbo kodekso 187 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 18 d. nutarimo Nr. 937 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 24 d. nutarimo Nr. 316 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. balandžio 4 d. nutarimo Nr. 361 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų (2005 m. balandžio 4 d., 2006 m. kovo 27 d. redakcijos), Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. kovo 27 d. nutarimo Nr. 298 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1 punkto (2006 m. kovo 27 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 34-1244.

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo 5 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 5 dalies, 6 straipsnio 1, 3, 4 dalių (2000 m. birželio 29 d. redakcija), 10 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 1 dalies, 15 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 1, 2 dalių, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 31 straipsnio (2000 m. rugpjūčio 29 d. redakcija) 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 141-5430.

¹¹⁸ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.

2007 m. kovo 20 d. nutarime remdamasis konsoliduotos Europos Bendrijos Steigimo sutartyje įtvirtinta principine nuostata, kad esama esminio skirtumo tarp darbuotojų, dirbančių pagal samdos (darbo) sutartis, ir asmenų, kurie dirba valstybės tarnyboje – yra ES valstybių narių valstybės tarnautojai, Europos Bendrijų Teisingumo Teismo jurisprudencija, kuri taip pat laikosi tokios principinės nuostatos, konstatuoja, kad „iš principo nėra negalimas ne tik valstybės tarnautojų ir ne valstybės tarnautojų darbo apmokėjimo santykių diferencijuotas teisinis reguliavimas, bet ir toks valstybės tarnautojų darbo apmokėjimo santykių diferencijuotas teisinis reguliavimas, kai ne visų valstybės tarnautojų atžvilgiu šie santykiai teisės aktais yra reguliuojami vienodai. Tokiu atveju būtina paisyti konstitucinių asmenų lygiateisiškumo, teisingumo, proporcingumo principų“. Pažymi, kad „<...> diferencijuotas darbo apmokėjimo santykių teisinis reguliavimas savaime nesuponuoja diskriminacinių arba su privilegijų suteikimu susijusių nuostatų <...>“¹¹⁹.

Konstitucinio Teismo sprendimuose kitų valstybių nacionalinių konstitucinių teismų jurisprudencija, doktrina nėra plačiai vadovaujama. Atsižvelgiant į atliktą analizę pastebėta, kad Konstitucinis Teismas sprendimuose dažniau vadovaujasi tarptautiniais teisės aktais. Interpretuojant konstitucinį lygiateisiškumo principą konstitucinis teismas taip pat didesnę dėmesį skiria tarptautiniams teisės aktams nei kitų šalių konstitucinių teismų jurisprudencijai, doktrinai.

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. kovo 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos darbo kodekso 187 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 18 d. nutarimo Nr. 937 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 24 d. nutarimo Nr. 316 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. balandžio 4 d. nutarimo Nr. 361 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų (2005 m. balandžio 4 d., 2006 m. kovo 27 d. redakcijos), Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. kovo 27 d. nutarimo Nr. 298 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1 punkto (2006 m. kovo 27 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 34-1244.

IŠVADOS

1. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje, kuriame nurodyta, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs taip pat tai, kad žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu yra įtvirtintas konstitucinis lygiateisiškumo principas.

2. Nuo 1993 metų (lygiateisiškumo principo doktrinos pradžios) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje konstitucinis lygiateisiškumo principas buvo atskleistas įvairiais aspektais. Principo nuolatinis taikymas konstitucinėje jurisprudencijoje patvirtina jo universalumą ir svarbą. Konstitucinio lygiateisiškumo principo universalumas jį išskiria iš kitų konstitucinių principų bei nuostatų.

3. Konstitucinis lygiateisiškumo principas – formalios teisinės lygybės principas.

4. Konstitucinis lygiateisiškumo principas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje aiškinamas kompleksiskai ir neatsiejamai nuo kitų konstitucinių principų ir nuostatų (tokių kaip sutarčių sudarymo laisvės, demokratijos, teisinės valstybės, procesinio lygiateisiškumo principais, teise vienodomis sąlygomis bendrauti su valstybės ir savivaldybių institucijomis, minties, tikėjimo ir sąžinės laisve, žmogaus teisių ir laisvių doktrina, lyčių lygybe, socialinių grupių apsauga ir kt.).

5. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas interpretuodamas konstitucinį lygiateisiškumo principą suformavo pagrindinius (bendruosius) aptariamo principo interpretavimo aspektus:

- a) lygiateisiškumo principas taikytinas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims;
- b) prigimtinių teisės ir pareigos turi būti įtvirtintos visiems vienodai;
- c) principo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus ir juos taikant, ir vykdant teisingumą;
- d) nepaneigiama galimybė įstatymu nustatyti nevienodą, diferencijuotą teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų, priklausančių skirtingoms kategorijoms, atžvilgiu;
- e) principo interpretavimas nediskriminavimo ir privilegijų netaikymo atžvilgiu;
- f) lygiateisiškumo principas saisto ne tik institucijas, leidžiančias ir taikančias įstatymus, bet ir kitas teisėkūros bei teisę taikančias institucijas;
- g) diskriminacija ir privilegijomis diferencijuotas teisinis reguliavimas netaikytinas, jeigu siekiama pozityvių, visuomeniškai reikšmingų tikslų;

h) kiekvienu atveju turi būti įvertinta ar pagrįstai yra nustatomi teisinio reguliavimo ypatumai, konkrečias aplinkybės;

i) civiliniame ir baudžiamajame procese asmens lygiateisiškumo principas pasireiškia kaip šalių procesinio lygiateisiškumo principas.

6. Konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia galimybės įstatymu nustatyti nevienodą, diferencijuotą teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų, priklausančių skirtingoms kategorijoms, atžvilgiu, jeigu tarp šių asmenų yra tokio pobūdžio skirtumų, kurie tokį diferencijuotą reguliavimą daro objektyviai pateisinamą. Diferencijuotas teisinis reguliavimas, kai jis taikomas tam tikroms vienodais požymiais pasižyminčioms asmenų grupėms, jeigu juo siekiama pozityvių, visuomeniškai reikšmingų tikslų arba jeigu tam tikrų ribojimų ar sąlygų nustatymas yra susijęs su reguliuojamų visuomeninių santykių ypatumais, ir nėra laikytinas diskriminaciniu.

7. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas „byla po bylos“ formuoja konstitucinio lygiateisiškumo principo doktriną naujai atskleisdamas principo elementus, jo turinį ar juos papildydamas, skirtingai sudėliodamas akcentus.

8. Kitų šalių konstitucinėje jurisprudencijoje didelis dėmesys skiriamas lyčių lygybei, konkrečių grupių diskriminacijos draudimui pagal bendrąsias lygybės nuostatas, diskriminacijai dėl seksualinės orientacijos. Taip pat socialinių grupių lygybei, šalių procesiniam lygiateisiškumui, lygybei prieš įstatymą ir pan. Atkreiptas dėmesys ir į tai, kad lygiateisiškumo principo doktrinos formavimas kitose šalyse pradėtas ganėtinai anksčiau nei Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje.

9. Kad būtų nenukrypta nuo konstitucinio lygiateisiškumo principo interpretavimo koncepcijos teismams rekomenduojama aktyviau naudotis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo formuojama minėto principo samprata, doktrina. Tokiu būdu būtų išvengiama konstitucinio lygiateisiškumo principo interpretavimo klaidų, nenukrypstama nuo Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo interpretavimo aspektų.

LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo aktai

3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1993, Nr. 61-1166.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtojo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 9-199.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 10 straipsnio 1 dalies bei 50 straipsnio 1 dalies normų ir Lietuvos Respublikos valstybinio turto pirminio privatizavimo įstatymo 2 straipsnio 2 dalies bei 14 straipsnio 6 dalies nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 9-228.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 30 d. nutarimo Nr. 1164 „Dėl dalies Žemės ūkio ministerijos įmonių paskolų kapitalizavimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos biudžetinės sandaros įstatymo 13 straipsniui, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ekonominių santykių valstybinio reguliavimo įstatymo 9 straipsniui ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 43 straipsnio pirmajai daliai“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 20-537.
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997, Nr. 104-2644.
8. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. spalio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 4

- straipsnio 1, 4, 9 ir 11 dalių, 8 straipsnio 1 dalies, 15 straipsnio 2 punkto ir 20 straipsnio 1, 2, 3 bei 4 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 95-2642.
9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 90-2662.
10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. sausio 14 d. nutarimo Nr. 36 „Dėl 1998 metų pavyzdžio banderolių tabako gaminiams ir alkoholiniams gėrimams ženklinti įvedimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos įmonių įstatymo 8 straipsnio 1 daliai ir 12 straipsnio 1 daliai“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 17-419.
11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198-1 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 39-1105.
12. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 49-1424.
13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. sausio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 5-143.
14. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 ir 5 dalių, 12 straipsnio 3 punkto, 16 straipsnio 3 dalies ir šio straipsnio 9 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl šio įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 bei 5 dalių ir 12 straipsnio 3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybėn subjektų, tvarkos,

sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo 8 straipsniui“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 29-938.

15. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės politikų, teisėjų ir valstybės pareigūnų darbo apmokėjimo įstatymo 4 straipsnio 1 ir 2 dalių, 5 straipsnio 1 ir 3 dalių, 7 straipsnio 3 dalies 1 punkto, 4, 5 ir 6 dalių, šio įstatymo priedėlio II skirsnio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo 6 priedėlio, Lietuvos Respublikos 2000 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo pakeitimo įstatymo 9 straipsnio, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. lapkričio 29 d. nutarimo Nr. 499 „Dėl valstybinės valdžios, valstybės valdymo ir teisėsaugos organų vadovų bei kitų pareigūnų laikinos bandomosios darbo apmokėjimo tvarkos“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 24 d. nutarimo Nr. 666 „Dėl Lietuvos Respublikos teismų teisėjų, prokuratūros sistemos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento pareigūnų bei kitų darbuotojų darbo apmokėjimo“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 28 d. nutarimo Nr. 1494 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. birželio 30 d. nutarimo Nr. 689 „Dėl teisėtvarkos, teisėsaugos ir kontrolės institucijų vadovaujančiųjų pareigūnų ir valdininkų darbo apmokėjimo“ dalinio pakeitimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 62-2276.
16. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. gruodžio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugpjūčio 27 d. nutarimo Nr. 942 „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo apmokėjimo sąlygų dalinio pakeitimo“ 6 ir 7.2 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatymo 22 straipsniui“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 107-3885.
17. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnio ir 14 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 104-4675.
18. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo, Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo, Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo pakeitimo ir papildymo“ nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m.

- lapkričio 18 d. nutarimu Nr. 1156 patvirtintų Valstybinių socialinio draudimo pensijų skyrimo ir mokėjimo nuostatų 84 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 45 straipsnio 4 daliai (1994 m. liepos 18 d. redakcija)“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 115-5221.
19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurijui Borisovui, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 124-5643.
 20. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1-1 straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 85-3094.
 21. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 105-3894.
 22. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708.
 23. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 63-2235.
 24. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 163-2 straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 134-4819.
 25. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat garantijų ir lengvatų, numatytų Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo 7 straipsnio 1 dalies (1999 m.

gruodžio 23 d. redakcija) bei 2 dalies (1999 m. gruodžio 23 d. redakcija) ir dėl Lietuvos Respublikos kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat valstybės garantijų ir lengvatų, numatytų Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo 7 straipsnio 1 dalies (2003 m. spalio 14 d. redakcija) bei 2 dalies (2003 m. spalio 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 152-5605.

26. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 7-254.
27. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1292.
28. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 65-2400.
29. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo 5 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 5 dalies, 6 straipsnio 1, 3, 4 dalių (2000 m. birželio 29 d. redakcija), 10 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 1 dalies, 15 straipsnio (2000 m. birželio 29 d.

redakcija) 1, 2 dalių, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 31 straipsnio (2000 m. rugpjūčio 29 d. redakcija) 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 141-5430.

30. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. kovo 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos darbo kodekso 187 straipsnio 1 dalies, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 18 d. nutarimo Nr. 937 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 24 d. nutarimo Nr. 316 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. balandžio 4 d. nutarimo Nr. 361 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1, 2 punktų (2005 m. balandžio 4 d., 2006 m. kovo 27 d. redakcijos), Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. kovo 27 d. nutarimo Nr. 298 „Dėl minimaliojo darbo užmokesčio didinimo“ 1 punkto (2006 m. kovo 27 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 34-1244.
31. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. rugsėjo 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 straipsnio (2004 m. lapkričio 4 d. redakcija) 3 dalies, 8 straipsnio (2004 m. lapkričio 4 d. redakcija) 2 dalies, 34 straipsnio (2002 m. liepos 4 d., 2003 m. spalio 7 d. redakcijos) 3, 4 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 102-4171.

Specialioji literatūra

32. Abramavičius A. Asmenų lygiateisiškumo principo interpretavimas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2006, Nr. 12(90).
33. Abramavičius A. Kai kurie teoriniai ir praktiniai konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo aspektai // Teisė: mokslo darbai. 2004, t. 50.
34. Birmontienė T. ir kiti. Lietuvos Konstitucinė teisė. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P. 919.
35. Birmontienė T. Naujos tendencijos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2002, Nr. 30(22).
36. Birmontienė T. Žmogaus teisių problemos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimuose // Konstitucinė justicija: dabartis ir ateitis. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 1998.

37. Birmontienė T., Jankauskas K., Jarašiūnas E. ir kt. Lietuvos Konstitucinė teisė: raida, institucijos, teisių apsauga, savivalda: kolektyvinė monografija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007. P. 524.
38. Dworkin. R. Rimtas požiūris į teises. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004. P. 516.
39. Favoreu L. Konstituciniai teismai. – Vilnius: Garnelis, 2001. P. 114.
40. Hart H. L. A. Teisės samprata. – Vilnius: Pradai, 1997. P. 473.
41. Jarašiūnas E. Asmenų lygybės principas, kaip teisės aktų konstitucingumo matas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2004, Nr. 52(44).
42. Jarašiūnas E. Aukščiausioji ir ordinarinė teisė: požiūris į Konstituciją pokyčiai // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2002, Nr. 33(25).
43. Kūris E. Ekstranacionaliniai veiksniai Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui aiškinant konstituciją // Teisė: mokslo darbai. 2004, t. 50.
44. Kūris E. Konstitucijos aiškinimas, Konstitucinės teisės šaltiniai ir besikeičianti Konstitucinės teisės paradigma // Teisės problemos. 2003, Nr. 3 (41).
45. Kūris E. Konstitucijos dvasia // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2002, Nr. 30(22).
46. Kūris E. Konstituciniai principai ir konstitucijos tekstas (1) // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2001, Nr. 23(15).
47. Kūris E. Konstituciniai principai ir konstitucijos tekstas (2) // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2001, Nr. 23(15).
48. Kūris E. Lietuvos Respublikos Konstitucijos principai. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P. 225.
49. Mesonis G. Kai kurie Konstitucijos interpretavimo aspektai: *expressis verbis* ribos // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2008, Nr. 5(107).
50. Mockevičius R. Lietuvos Respublikos įstatymuose vartojamų sąvokų žodynas: pirmas leidimas. – Vilnius: Teisės informacijos centras, 2000. P. 607.
51. Sadurski W. Rights before court: A study of Constitutional Courts in Postcommunist states of Central and Eastern Europe. – Dordrecht: Springer, 2008.
52. Sinkevičius V. Konstitucijos interpretavimo principai ir ribos // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2005, Nr. 67(59).

53. Spruogis E. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimų įtaka teisei // Teisės problemos. 2003, Nr. 3 (41).
54. Šileikis E. Alternatyvi konstitucinė teisė. – Vilnius: teisės informacijos centras, 2005. P. 608.
55. Tarptautinių žodžių žodynas / Ats. red. Kvietkauskas V. – Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985. P. 527.
56. Vaišvila A. Teisės teorija: antrasis, papildytas ir pataisytas leidimas. – Vilnius: Justitia, 2004. P. 527.
57. Vaitiekienė E., Vidrinskaitė S. Lietuvos konstitucinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 198.
58. Žilys J. Konstitucinio Teismo aktai teisės šaltinių sistemoje // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2000, Nr. 17(9).
59. Žiobienė E. Lygiateisiškumo principą užtikrinančių institucijų teisinio statuso problemos // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2006, Nr. 12(90).

Internetiniai šaltiniai

60. Kūris E. Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje: konferencijos medžiaga. Vilnius 2002 // <http://www.lrkt.lt/APranesimai.html>; prisijungimo laikas: 2009-02-03.
61. Lapinskas K. Europos Tarptautinių teismų ir nacionalinių Konstitucinių teismų jurisdikcijos ir jurisprudencijos sąlyčio problemos // <http://www.lrkt.lt/PKonferencijose/06.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-02-03.
62. Stačiokas S. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir kitų Lietuvos teismų santykis // <http://www.lrkt.lt/PKonferencijose/02.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-02-03.
63. Urbaitis R. K. Konstitucinio Teismo nutarimų poveikis bylų nagrinėjimo teismuose praktikai // <http://www.lrkt.lt/PKonferencijose/02.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-02-03.
64. Urbaitis R. K. Konstitucinio Teismo nutarimų poveikis bylų nagrinėjimo teismuose praktikai <http://www.lrkt.lt/PKonferencijose/02.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-02-03.
65. U-I-25/92; Uradni list RS (Official Gazette); 13/93; Odlocbe in sklepi ustavnega sodisca (Official Digest), II, 1993 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

66. GER-1995-1-004; 10-01-1995; 1 BvL 20/87, 1 BvL 20/88; Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts (Official Digest), 91, 389; Europäische Grundrechte Zeitschrift, 1995, 424; Neue Juristische Wochenschrift, 1995, 1341 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.
67. SLO-1996-1-002; U-I-106/95; 25/01/1996 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.
68. POL-1996-3-013; K 10/96; 03/09/1996 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.
69. FRA-1996-3-008; 30-12-1996; 96-385 DC; Finance Act 1997 (Loi de Finances); Journal officiel de la République française - Lois et Décrets (Official Gazette), 31.12.1996, 19557 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.
70. POL-1997-S-002; 29-09-1997; K 15/97; Orzecznictwo Trybunalu Konstytucyjnego Zbiór Urzędowy (Official Digest), 1997, no. 3-4, item 37 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.
71. CZE-1998-3-012; 03-09-1998; IV. US 13/98 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.
72. POL-1999-X-003; SK 4/98; 24/02/1999; SK. 4/98 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.
73. GER-2000-2-012; 19-05-1999; 1 BvR 263/98 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.
74. SLO-1999-3-007; 11-11-1999; U-I-298/96; Uradni list RS (Official Gazette), 98/99; Odločbe in sklepi ustavnega sodisca (Official Digest), VIII, 1999 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

75. POL-2000-2-016; K 2/99; Dziennik Ustaw (Official Gazette), 04.07.2000, item 631 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.
76. SLO-2000-1-001; 09-03-2000; U-I-354/96; Uradni list RS (Official Gazette), 31/2000; Odlocbe in sklepi ustavnega sodisca (Official Digest), IX, 2000 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.
77. EST-2007-3-004; 26-09-2007; 3-4-1-12-07; Petition of the Tallinn Administrative Court of 9 May 2007 to review the constitutionality of Section 15.2.6 of the Value Added Tax Act; Riigi Teataja III (RTIII) (Official Gazette) 2007, 32, 259, www.riigikohus.ee // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.
78. POL-2002-1-009; 12-11-2001; P 2/2001; Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (Official Gazette), 2001, no. 133, item 1507; Orzecznictwo Trybunalu Konstytucyjnego Zbiór Urzedowy (Official Digest), 2001, no. 8, item 249 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.
79. GER-2003-2-010; 18-12-2002; 2 BvR 367/02 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.
80. POL-2003-1-011; U 3/02; Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (Official Gazette), 2003, no. 1, item 13; Orzecznictwo Trybunalu Konstytucyjnego Zbiór Urzedowy (Official Digest), 2002, no. 7, item 95 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.
81. GER-2004-1-003; 09-03-2004; 2 BvL 17/02; 2004, 73-89 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.
82. HUN-2005-2-002; 17-06-2005; 22/2005; Magyar Közlöny (Official Gazette), 2005/81 // <http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

83.SVK-2006-1-001; 10-2005; PL. ÚS 8/04; Zbierka zákonov Slovenskej republiky (Official Gazette), 539/2005; Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky (Official Digest) //

<http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

84.ITA-2007-X-001; 26/2007; 06/02/2007 //

<http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>; prisijungimo laikas: 2009-10-15.

Teismų sprendimai

85.Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2003 m. birželio 25 d. nutartis Nr. 3K-3-747/2003.

86.Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2004 m. lapkričio 9 d. nutartis Nr. 2K-572/2004.

87.Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2007 m. vasario 5 d. nutartis Nr. 3K-7-1/2007.

SANTRAUKA

Leščinskaitė J. Lygiateisiškumo principas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje / Teisės ir valdymo programos magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. E. Jarašiūnas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2009. – 65 p.

Magistro baigiamajame darbe analizuojama konstitucinio lygiateisiškumo principo samprata, raida, ypatumai, lygiateisiškumo principo santykis su kitais konstituciniais principais ir konstitucijos normomis, išskiriamos interpretavimo problemos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, analizuojama lygiateisiškumo principo interpretacija kitų šalių konstitucinėje jurisprudencijoje. Taip pat išskiriami bendri lygiateisiškumo principo interpretavimo aspektai kurie atsispindi tiek Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje tiek kitų šalių konstitucinėje jurisprudencijoje, aptariamas Europos Žmonių Teisių Teismo, Europos Teisingumo Teismo ir kitų valstybių jurisprudencijos (doktrinos) taikymas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje aiškinant lygiateisiškumo principą. Darbe naudojami lyginamasis istorinis ir teisinių dokumentų analizės metodai.

Konstitucinis lygiateisiškumo principas įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje, glaudžiai siejasi su kitais konstituciniais principais, nuostatomis, įtvirtintas Konstitucijos straipsniuose (33 str., 38 str., 50 str., 55 str., 69 str., 82 str. ir pan.). Konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas gali būti analizuojamas įvairiais aspektais. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje jo interpretacija yra plati.. Kadangi magistrinio darbo tikslas yra išanalizuoti lygiateisiškumo principo interpretaciją Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, darbe daugiausia dėmesio skiriama Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimams ir jų analizei. Platus konstitucinio lygiateisiškumo principo interpretavimas lygiateisiškumo principo interpretavimo analizę daro aktualią, nes aptariamo principo turinys vis praplečiamas, atskleidžiamos naujos jo savybės. Taip pat pažymima, kad darbe bendrais aspektais, išskiriant esminius šio principo interpretavimo ypatumus, analizuojama ir kitų šalių jurisprudencija, lyginama lygiateisiškumo principo interpretacija. Konstitucinis lygiateisiškumo principas interpretuojamas „byla po bylos“ kiekviena kart atskleidžiant naujus šio principo aspektus.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas interpretuodamas konstitucinį lygiateisiškumo principą suformavo pagrindinius (bendruosius) aptariamo principo interpretavimo aspektus: lygiateisiškumo principas taikytinas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims; prigimtinės teisės

ir pareigos turi būti įtvirtintos visiems vienodai; principo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus ir juos taikant, ir vykdant teisingumą; nepaneigiama galimybė įstatymu nustatyti nevienodą, diferencijuotą teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų, priklausančių skirtingoms kategorijoms, atžvilgiu; principo interpretavimas nediskriminavimo ir privilegijų netaikymo atžvilgiu; lygiateisiškumo principas saisto ne tik institucijas, leidžiančias ir taikančias įstatymus, bet ir kitas teisėkūros bei teisę taikančias institucijas; diskriminacija ir privilegijomis diferencijuotas teisinis reguliavimas netaikytinas, jeigu siekiama pozityvių, visuomeniškai reikšmingų tikslų; kiekvienu atveju turi būti įvertinta ar pagrįstai yra nustatomi teisinio reguliavimo ypatumai, konkrečias aplinkybes; civiliniame ir baudžiamajame procese asmens lygiateisiškumo principas pasireiškia kaip šalių procesinio lygiateisiškumo principas).

Raktiniai žodžiai: konstitucinis lygiateisiškumo principas, konstitucija, konstitucinė interpretacija, oficiali konstitucinė doktrina, konstitucinė jurisprudencija, Konstitucinis Teismas.

SUMMARY

Leščinskaitė J. Principle of Equality in the Jurisprudence of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania / Master Thesis in Law and Management Program. Academic Advisor Prof. Dr. E. Jarašiūnas. – Vilnius. Mykolas Romeris University, Faculty of Law, 2009. – 65 pages.

The present Master Thesis focuses on the analysis of the concept, evolution, and peculiarities of equality principle as well as the relation among the principle of equality and other constitutional principles and norms. The paper points at the interpretation problems in the jurisprudence of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania and provides the analysis of interpretation of the equality principle in the constitutional jurisprudence of other countries. The present thesis also defines the general aspects of the interpretation of equality principle, the presence of which can be traced both in the jurisprudence of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania and the constitutional jurisprudence of other countries, and discusses the ways in which the jurisprudence (doctrine) of the European Court of Human Rights, that of the European Court of Justice and the jurisprudence of other countries is applied when explaining the principle of equality in the jurisprudence of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. The comparative historical method and the legal document analysis were used in the study.

The constitutional principle of equality is set forth in Article 29 of the Constitution of the Republic of Lithuania. It is closely related to other constitutional principles and provisions, set forth in the Articles of the Constitution (Articles 33, 38, 50, 55, 69, 82 etc.). The constitutional principle of equality of people can be analyzed from different aspects. The jurisprudence of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania provides a broad interpretation of the said principle. Since the major goal of the present thesis is to analyze the ways in which the jurisprudence of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania interprets the principle of equality, the greatest deal of attention in the paper is devoted to the rulings of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania and their analysis. Broad interpretation of the constitutional principle of equality makes the analysis of the interpretation of the equality principle relevant: the content of the principle under discussion keeps expanding and its new qualities and characteristics get revealed. It should also be noted that the paper also provides a general overview of the jurisprudence of other countries, points out the peculiarities of interpretation of the said principle in other countries. A comparative analysis

of the different ways of interpretation of the equality principle is carried out. The constitutional principle of equality is interpreted “case by case”, each time revealing new aspects of this principle.

When interpreting the constitutional principle of equality, the Constitutional Court of the Republic of Lithuania formulated the main (common) aspects of interpretation of the principle in question: the principle of equality shall be equally applied both to natural persons and legal entities; the principle shall be obeyed both by legislative institutions and by justice administrators; a right to issue a new law which would legitimize a differentiated legal regulation in cases of particular persons who belong to special categories has been reserved; the interpretation of the principle in terms of nondiscrimination and exclusion of privileges; the principle of equality unites not only legislative institutions but also other institutions which are responsible for law promulgation and administration; legal regulation, which is based on discrimination and privilege-based differentiation, is excluded if the goal is to achieve positive and socially significant results; in every case it should be evaluated whether the peculiarities of legal regulation are valid, specific circumstances; in civil and penal procedure, the principle of equality is expressed as the principle of procedural equality of the parties.

Keywords: constitutional principle of equality, constitution, constitutional interpretation, official constitutional doctrine, constitutional jurisprudence, Constitutional Court.